

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jana Pavlíčková

Smluvní pokuta a úroky z prodlení podle obchodního zákoníku

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Daniel Patěk, Ph.D.

Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 23.04.2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 23.04.2010

Jana Pavlíčková

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat JUDr. Danielu Paťkovi, Ph.D. vedoucímu mé diplomové práce, za jeho podnětné připomínky, doporučení a komunikaci i prostřednictvím emailu.

Obsah:

Obsah	3
Seznam použitých zkratek	5
Úvod	6
1. Vymezení smluvní pokuty a úroků z prodlení	7
1.1 Pojem smluvní pokuty a úroků z prodlení	7
1.1.1 Pojem smluvní pokuty	7
1.1.2 Pojem úroků z prodlení	7
1.2 Funkce smluvní pokuty a úroků z prodlení.....	8
1.2.1 Funkce smluvní pokuty	8
1.2.2 Funkce úroků z prodlení	8
1.3 Platná právní úprava smluvní pokuty a úroků z prodlení.....	9
1.3.1 Platná právní úprava smluvní pokuty	9
1.3.2 Platná právní úprava úroků z prodlení	9
1.3.3 Dispozitivnost a kogentnost právní úpravy smluvní pokuty	10
1.4 Vývoj právní úpravy smluvní pokuty a úroků z prodlení.....	10
1.5 Zahraniční úprava smluvní pokuty a úroků z prodlení	17
1.5.1 Úprava úroků z prodlení ve slovenském právu.....	17
1.5.2 Úprava smluvní pokuty ve slovenském právu	18
1.5.3 Úprava smluvní pokuty v anglickém právu	18
1.5.4 Úprava úroků z prodlení v anglickém právu	19
1.5.5 Úprava smluvní pokuty v německém právu	19
1.5.6 Úprava úroků z prodlení v německém právu	20
1.5.7 Úprava smluvní pokuty ve francouzském právu	21
1.5.8 Úprava úroků z prodlení ve francouzském právu.....	21
1.5.9 Úprava smluvní pokuty v estonském právu	22
1.5.10 Úprava úroků z prodlení v estonském právu	23
1.5.11 Úprava smluvní pokuty v litevském právu	24
1.5.12 Úprava úroků z prodlení v litevském právu	24
1.5.13 Úprava smluvní pokuty v lotyšském právu	25
1.5.14 Úprava úroků z prodlení v lotyšském právu	25
1.5.15 Úprava smluvní pokuty na Maltě	27
1.5.16 Úprava úroků z prodlení na Maltě	27
1.5.17 Úprava smluvní pokuty v Quebecu	28
1.5.18 Úprava úroků z prodlení v Quebecu	28

1.6 Shrnutí historického vývoje a zahraniční úpravy	29
2. Ujednání o smluvní pokutě a úrocích z prodlení	30
2.1 Ujednání o smluvní pokutě	30
2.2 Změna ujednání o smluvní pokutě	33
2.3 Ujednání o úrocích z prodlení	34
2.4 Paralelní sjednání smluvní pokuty a úroků z prodlení	35
3. Zajišťovaná povinnost	36
3.1 Povinnost zajišťovaná smluvní pokutou	36
3.2 Povinnost zajišťovaná úroky z prodlení	37
4. Předmět	38
4.1 Předmět povinnosti platit smluvní pokutu	38
4.2 Předmět povinnosti platit úroky z prodlení	41
5. Vznik práva a splatnost	43
5.1 Vznik práva na smluvní pokutu	43
5.2 Splatnost smluvní pokuty	43
5.3 Vznik práva na úroky z prodlení	44
5.4 Splatnost úroků z prodlení	45
5.5 Souběh vzniku nároku na smluvní pokutu a úroky z prodlení	45
6. Zánik práva a nároku	46
6.1 Zánik povinnosti zaplatit smluvní pokutu	46
6.2 Zánik povinnosti zaplatit úroky z prodlení	48
6.3 Promlčení práva na smluvní pokutu a úroky z prodlení	48
7. Vymáhání	49
8. Vztah k jiným institutům	52
8.1 Náhrada škody a smluvní pokuta	52
8.2 Náhrada škody a úroky z prodlení	54
8.3 Některé zajišťovací instituty a smluvní pokuta	54
8.4 Některé zajišťovací instituty a úroky z prodlení	55
Závěr	56
Seznam použité literatury	57
Summary in English	59
Klíčová slova (The key Words)	61

Seznam použitých zkratk:

ObčZ   zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění

ObchZ   zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění

Úvod:

Smluvní pokuta a úroky z prodlení jsou instituty velmi často diskutované a používané v dnešní době. Často se chápou jako „*nástroje ke zvýšení právní jistoty věřitelů*“¹. Vytváří mnohé interpretační problémy a jsou často využívány nad rámec dobrých mravů a zásad poctivého obchodního styku. Často je někteří jedinci zaměňují mezi sebou či jim dávají jiné názvy. I když jsou oba tyto instituty upraveny v obchodním i občanském zákoníku vznikají interpretační problémy v mezerách těchto ustanovení. Smluvní pokuta i úrok z prodlení jsou velice oblíbené a často se jich užívá, z tohoto důvodu však vzniká řada problémových situací, se kterými se musí vypořádat soud. V diplomové práci se zaměřuji na porovnání smluvní pokuty a úroků z prodlení mezi sebou i s náhradou škody. Chtěla bych vytknout rozdíly mezi těmito instituty a popsat jedinečnost každého z nich. Tato práce je rozdělena do 8 kapitol. V první se zabývám vymezením smluvní pokuty a úroků z prodlení, podrobněji se zde zabývám vývojem smluvní pokuty a úroků z prodlení a jejich zahraniční úpravou. Druhá kapitola obsahuje ujednání o smluvní pokutě a úrocích z prodlení. Ve třetí kapitole se zabývám zajišťovanými povinnostmi smluvní pokuty a úroků z prodlení. Předmět povinnosti platit smluvní pokutu a předmět povinnosti platit úrok z prodlení je upraven ve čtvrté kapitole. V páté upravuji vznik práva na smluvní pokutu a úrok z prodlení a splatnost. Zánik povinnosti zaplatit smluvní pokutu a úrok z prodlení a promlčení je obsahem šesté kapitoly této práce a v sedmé jsem se zabývala vymáháním smluvní pokuty a úroků z prodlení. Porovnání smluvní pokuty, úroků z prodlení s jinými instituty je obsahem poslední kapitoly práce.

---

¹ Bejček, J. Právní úprava a interpretační problémy smluvních pokut a úroků z prodlení. Časopis pro právní vědu a praxi. 1/1995. str. 31

1. Vymezení smluvní pokuty a úroků z prodlení

1.1 Pojem smluvní pokuty a úroků z prodlení

1.1.1 Pojem smluvní pokuty

Smluvní pokuta patří mezi zajišťovací instituty smluvního práva. Je prostředkem ke zvýšení právní jistoty věřitelů ve smluvních vztazích, v občanském i obchodním zákoníku je řazena mezi způsoby zajištění závazků. Podle judikatury je smluvní pokuta „*paušalizovaná náhrada škody, pokud není mezi smluvními stranami přijato jiné ujednání.*“²

Smluvní pokuta má povahu vedlejšího právního vztahu. Tento vedlejší (akcesorický) právní vztah je závislý na existenci hlavního závazku. Hlavní závazek však musí platně existovat.³ Smluvní pokuta není příslušenstvím pohledávky, jde o samostatný majetkový nárok oprávněného, který je i samostatně vymahatelný. Povinnost splnit původní závazek trvá i poté, co byla zaplacená smluvní pokuta. Strany si však ve smlouvě mohou dohodnout odlišnou úpravu.

1.1.2 Pojem úroků z prodlení

Úroky z prodlení jsou důsledkem prodlení dlužníka v případě neplnění peněžitých závazků a ve smlouvě nemusí být stanoveny. Úrok může být chápán v dvojím pojetí:

- úplata za poskytnutou peněžní půjčku (smluvní úrok), smluvní úrok je upraven v obchodním zákoníku v ustanovení § 502 ObchZ, který upravuje úvěry, v občanském zákoníku se objevuje v ustanovení § 658 ObčZ, které upravuje oblast půjček, nebo
- sankce za porušení povinnosti zaplatit dluh řádně a včas (úrok z prodlení).

Úrok z prodlení je v obchodním zákoníku řazen mezi následky porušení smluvních povinností. V občanském zákoníku je zařazen v rámci změn v obsahu závazků.

---

² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Odo 202/2006

³ Vlasák, M. Neplatnost smluvní pokuty v obchodněprávních vztazích. Právní fórum. 2/2010. str. 79

Podle judikatury Nejvyššího soudu ČR je „úrok z prodlení trestem za to, že si jedna strana bez svolení partnera čerpá na jeho úkor vynucený úvěr“.⁴ Dle ustanovení § 121 odst. 3 ObčZ jsou úroky z prodlení příslušenstvím pohledávky.

1.2 Funkce smluvní pokuty a úroků z prodlení

1.2.1 Funkce smluvní pokuty

Smluvní pokuta plní funkci preventivní, reparační a sankční.

Preventivní (zajišťovací) funkce představuje jistotu pro věřitele v případě nesplnění zajišťované povinnosti a tlak na dlužníka, aby svůj závazek řádně a včas splnil. Výše nároku věřitele je v případě porušení povinnosti jasně dána dopředu, bez nutnosti zjišťování výše škody.

Reparační (uhrazovací) funkce nastává při selhání funkce preventivní. Smluvní pokuta nahrazuje utrpěnou škodu, bez nutnosti zjišťovat její výši.

Sankční (trestní) funkce nastupuje při dobrovolném nesplnění funkce reparační. Jejím důsledkem není jen sankce v podobě finanční újmy, ale také ztráty či oslabení dobré pověsti apod.

1.2.2 Funkce úroků z prodlení

O stejných funkcích můžeme mluvit i u úroků z prodlení.

Preventivní funkce se projevuje zejména u smluvených úroků z prodlení, slabší je u úroků zákonných. Plyne to z toho, že na rozdíl od smluvní pokuty nastupuje povinnost platit úroky z prodlení automaticky, bez ohledu na to, zda si to smluvní strany sjednaly. Povinná strana si ani nemusí být vůbec vědoma povinnosti platit úroky z prodlení. Motivaci k plnění smluvní povinnosti může zvýšit, oproti hladině motivace, jakou by měl dlužník v případě, že se aplikují pouze sankce plynoucí přímo ze zákona, sjednání vyšší úrokové sazby.

---

⁴ Bejček, J. Právní úprava a interpretační problémy smluvních pokut a úroků z prodlení. Časopis pro právní vědu a praxi. 1/1995. str. 31

1.3 Platná právní úprava smluvní pokuty a úroků z prodlení

1.3.1 Platná právní úprava smluvní pokuty

Smluvní pokuta je v obchodním zákoníku upravena v ustanoveních §§ 300 – 302, v ustanovení § 300 ObchZ je upravena odpovědnost, okolnosti vylučující odpovědnost nemají vliv na povinnost platit smluvní pokutu. V ustanovení § 301 ObchZ je upraveno moderační právo soudu. Soud může nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, a to až do výše škody vzniklé do doby soudního rozhodnutí porušením smluvní povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. K náhradě škody vzniklé později je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty podle ustanovení § 373 ObchZ a násl. Ustanovení § 302 ObchZ upravuje odstoupení od smlouvy, je v něm stanoveno, že odstoupení od smlouvy se nedotýká nároku na zaplacení smluvní pokuty.

Obchodní zákoník upravuje pouze odchylky od ustanovení upravujících smluvní pokutu v občanském zákoníku. Pro obchodnězávazkové vztahy se aplikují obě ustanovení občanského zákoníku s výjimkou ustanovení § 545 odst. 3 ObčZ.

1.3.2 Platná právní úprava úroků z prodlení

Právo na úrok z prodlení pro obchodní závazkové vztahy upravuje ustanovení § 369 a § 369a zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník. Pro stanovení výše úroku z prodlení pak obchodní zákoník odkazuje na předpisy občanského práva, tedy na prováděcí předpis k občanskému zákoníku; nebyla-li výše úroků sjednána smluvně. Tímto prováděcím předpisem je nařízení č. 142/1994 Sb. To jednak stanovuje výši úroků z prodlení a jednak výši poplatku z prodlení.

Dle ustanovení § 369 odst. 1 ObchZ je-li dlužník v prodlení se splněním peněžitého závazku nebo jeho části a není-li smluvna sazba úroku z prodlení, je dlužník povinen zaplatit z nezaplacené částky úroky z prodlení určené ve smlouvě, jinak určené předpisy práva občanského. Při prodlení s plněním peněžitého závazku se úroky z prodlení platí v téže měně, na kterou zní peněžitý závazek (§ 735 ObchZ).

Další ustanovení obchodního zákoníku upravují prodlení se splacením peněžitého vkladu ve společnosti nebo emisního kurzu akcií.

1.3.3 Dispozitivnost a kogentnost právní úpravy smluvní pokuty a úroků z prodlení

Právní úprava smluvní pokuty v obchodním zákoníku je dispozitivní s výjimkou ustanovení § 301 ObchZ upravujícího moderační právo soudu. V občanském zákoníku je možné odchýlení od ustanovení § 545, není však možné se odchýlit od ustanovení § 544, které upravuje podstatu smluvní pokuty a formu ujednání o smluvní pokutě.

Právní úprava úroků z prodlení (§ 369 a § 369a odst. 1 až 3 ObchZ) je v obchodním právu (na rozdíl od práva občanského) dispozitivní (§ 263 ObchZ). Výjimkou je ustanovení § 369a odst. 4 a 5 ObchZ.

1.4 Vývoj právní úpravy smluvní pokuty a úroků z prodlení

Všeobecný občanský zákoník upravoval smluvní (konvencionální) pokutu v ustanovení § 1336. V ABGB převládala reparační funkce smluvní pokuty, i když jí judikatura přisuzovala i funkci sankční (viz níže). Smluvní strany se mohly při sjednávání smlouvy dohodnout, že místo náhrady škody zaplatí škůdce peněžitou nebo jinou částku. Právo na zaplacení této částky vzniklo tím, že smluvní povinnost nebyla splněna vůbec nebo nebyla splněna řádně nebo byla splněna opožděně. Nárok na smluvní pokutu vylučoval právo na náhradu škody, vylučoval také nárok na splnění zajištěné povinnosti, ledaže byla smluvní pokuta sjednaná pro případ nedodržení času nebo místa plnění. Dlužník se nemohl zprostit své smluvní povinnosti zaplacením smluvní pokuty.

Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu mohl soud snížit, a to na základě námítky dlužníka, nikoli ex offo.⁵ Smluvní pokuta se snižovala po slyšení znalce. Důvodem pro snížení smluvní pokuty byla i liknavost věřitele s vymáháním dluhu, kdy na délce prodlení závislá smluvní pokuta se nevymáháním povinnosti navyšovala. V takovém případě *„nepřichází již ve zřetel onen moment smluveného trestu, který jest význačným pro smluvní pokutu a má liknavou stranu ku přesnějšímu plnění smlouvy pobízeti, nýbrž spíše už jen moment skutečného majetkového zájmu, který tímto průtahem byl dotčen“* a

---

⁵ Vážný 7538/1927

proto „*jest spravedlivo, by ona smluvní pokuta byla zmírněna na míru tohoto skutečného hospodářského zájmu*“.⁶

Úroky z prodlení upravoval všeobecný občanský zákoník v ustanoveních § 1333 až § 1335. Jednalo se v podstatě o jednu z možných forem náhrady škody. Nárok na úroky z prodlení vznikal prodlením dlužníka s plněním peněžité částky. Prodlením se rozumělo nedodržení platebního dne určeného zákonem nebo smlouvou nebo nezaplacení po soudní nebo mimosoudní upomínce věřitele, když není platební doba určena.

Úroky z prodlení vylučovaly jinou náhradu škody spočívající v nemožnosti nakládat s nevrácenou jistinou. Nevylučovaly však náhradu jiné škody, způsobené např. na jistině.⁷

Úroky z prodlení náležely ve výši stanovené zákonem. Jestliže věřitel dopustil, aniž by podal žalobu, že úroky dosáhly výše jistiny, zaniklo mu právo žádat další úroky a obnovilo se podáním žaloby. Věřitel mohl požadovat vyšší než zákonem stanovené úroky, jestliže prokázal, že prodlením dlužníka mu byla způsobena větší škoda.⁸ Pro obchodní jednání stanovil výši úroku z prodlení čl. 287 všeobecného zákoníku občanského, ta činila šest procent ročně.

Soud mohl rozhodnutím o jistině přiznat pouze úroky z prodlení, na které vzniklo právo do vydání rozhodnutí, nikoliv úroky z prodlení splatné v budoucnu.⁹

Všeobecný zákoník obchodní (č. 1/1983 ř.z.) stanovil v ustanovení § 284 odchylky od obecné úpravy smluvní pokuty. V tomto ustanovení sice stanovil, že výše smluvní pokuty není nijak omezena a může činit dvojnásobně tolik co úroky, nicméně judikatura umožňovala aplikaci ustanovení občanského zákoníku o moderačním právu soudu.¹⁰ Ve smlouvě mohlo být dohodnuto, že dlužník se zbaví své povinnosti zaplacením smluvní pokuty, jenom v pochybnostech platil opak. Nebyl-li prokázán opak, mohl věřitel vedle smluvní pokuty žádat náhradu škody, která převyšovala smluvní pokutu. Byla-li

---

⁶ Vážný 5278/1925

⁷ Vážný 576/1920, Vážný 651/1920, Vážný 2805/1923

⁸ Vážný 7916/1928

⁹ Vážný 18626/1943

¹⁰ Vážný 5278/1925

s výkonem práva spojena povinnost zajištěná smluvní pokutou, odpovídal oprávněný z tohoto práva za porušení povinností s ním spojené i třetí osobou, na kterou toto právo převedl.¹¹

Tato právní úprava byla tzv. recepčním zákonem převzata do právního řádu Československé republiky.

Změnu této právní úpravy přinesl až zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník. Ten vyňal úpravu smluvní pokuty z ustanovení o náhradě škody a zařadil ji do hlavy čtrnácté druhé části zákona, upravující zajištění závazků. Došlo tedy ke zvýraznění její funkce motivační a sankční, nicméně byla zachována ve značné míře i funkce reparační, protože smluvní pokutu bylo možné sjednat jen místo náhrady škody.

Smluvní pokutu bylo možné sjednat pro případ porušení smlouvy, ať už bylo plnění jakékoliv. Po zaviněném porušení povinnosti dlužníkem mohl věřitel požadovat smluvní pokutu nebo smluvní plnění. V případě, že byla smluvní pokuta sjednána pro případ nedodržení místa nebo času plnění, mohl věřitel žádat vedle smluvní pokuty i splnění zajištěné povinnosti. Smluvní pokutu však v takovém případě musel přijat s výhradou, že trvá na splnění zajištěné povinnosti.

Smluvní pokuta musela být peněžitá a ujednání o ní písemné. Dlužník se nemohl osvobodit od smluveného plnění zaplacením smluvní pokuty.

Občanský zákoník upravoval i moderační právo soudu, při snížení smluvní pokuty musel soud přihlížet k významu řádného splnění smlouvy. Práva domáhat se snížení smluvní pokuty nebylo možné se předem vzdát. Pro hospodářské smlouvy, tj. smlouvy uzavírané k provádění jednotného hospodářského plánu, platila úprava smluvní pokuty jen v případě, že nebylo dohodnuto jinak. Úprava úroků z prodlení byla taky vyčleněna z úpravy náhrady škody a zařazena do dvanácté hlavy čtvrté části o změnách v obsahu závazků. Povinnost dlužníka platit úroky z prodlení vznikala prodlením se splněním peněžitého závazku. Dlužník byl v prodlení, neplnil-li řádně a včas.

Výše úroků z prodlení byla buď sjednána, nebo se uplatnila zákonná výše. Sjednané úroky nemohly přesahovat zákonem stanovenou výši, tzn., že bylo možné sjednat pouze

---

¹¹ Vážný 17052/1937

úroky nižší. Výši úroků z prodlení stanovilo nařízení ministra spravedlnosti č. 157/1950 Sb., kterým se provádějí některá ustanovení občanského zákoníka a činila dva a půl procenta ročně.

Vedle úroků z prodlení mohl věřitel žádat náhradu škody, jestliže prodlení zavinil a ve výši v níž nebyla kryta úroky z prodlení.

V oblasti hospodářského práva byly prvními předpisy zákon č. 99/1950 Sb., o hospodářských smlouvách a státní arbitráži a nařízení vlády č. 33/1955 Sb., o hospodářských smlouvách. Prvně zmíněný předpis ještě žádné majetkové sankce neupravoval, činil tak až předpis další.

Hospodářské smlouvy musely obsahovat mimo jiné majetkové sankce. Těmi bylo penále v nařízením stanovené výši za nedodání nebo neodebrání výrobků a penále nebo pokuta v sjednané výši za porušení jiných smluvních povinností. Výše penále nebo pokuty musela být v těchto případech odstupňována podle významu dodávky, povahy jednotlivých smluvních povinností a stupně jejich nesplnění. Toto nařízení stanovilo pokuty i pro případ, že strana nedodržela některé povinnosti při uzavírání, změně nebo zrušení rámcových smluv.

Nárok na majetkové sankce, popřípadě na plnou výši majetkových sankcí neměla strana, která sama zcela nebo zčásti způsobila nemožnost splnění závazku nebo povinnosti. Zaplacením majetkových sankcí se strana nezbavovala povinnosti splnit smlouvu. Tady se poprvé v českém právním řádu projevuje plně sankční charakter sjednaných pokut.

Pro vztahy v mezinárodním obchodu upravoval smluvní pokutu a úroky z prodlení zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu).

Ten stejně jako občanský zákoník z roku 1950 zařadil smluvní pokutu do čtvrtého dílu třetí hlavy s nadpisem Zajištění závazků. Smluvní pokuta mohla být sjednaná nebo stanovena. V druhém případě se nazývala penále. Vždy však zajišťovala smluvní povinnost. Dohoda o smluvní pokutě musela být písemná.

Plnění odpovídající smluvní pokutě mohlo být peněžité i nepeněžité. Zaplacením smluvní pokuty nezanikala zajištěná povinnost.

Nárok vznikal porušením povinnosti bez ohledu na to, zda vznikla škoda. Avšak v případě, že smluvní pokuta byla sjednána nebo stanovena, neměl již věřitel právo na náhradu škody vzniklé porušením zajištěné povinnosti.

Taky zákoník mezinárodního obchodu upravoval moderační právo soudu. Vodítkem pro snížení smluvní pokuty byla hodnota a význam předmětu závazku. Smluvní pokutu nebylo možné snížit pod výši skutečně vzniklé škody.

Úprava úroků z prodlení byla v zákoníku mezinárodního obchodu zařazena do šestého dílu čtvrté hlavy s nadpisem Nesplnění závazků a jeho následky, konkrétně do prvního oddílu upravujícího prodlení dlužníka a stála tak vedle úpravy náhrady škody, která byla obsažena v pátém oddílu tohoto dílu.

Věřitel měl nárok na úroky z prodlení v případě, že dlužník byl v prodlení s plněním peněžitého závazku. Výše úroků z prodlení odpovídaly úřední eskontní sazbě platné v zemi dlužníka v době prodlení zvýšené o jeden procentní bod a nebyla-li tam taková sazba stanovena, použila se pro výpočet úroků tam platná zákonná úroková sazba z půjček poskytovaných peněžními ústavy. Nebylo-li ani takové sazby, činila sazba úroků z prodlení šest procent. Škodu způsobenou nesplněním peněžité povinnosti mohl věřitel požadovat jen v případě, že nebyla kryta úroky z prodlení.

Další změnu v soukromém právu představoval zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Ten v původně platném znění smluvní pokutu neupravoval. Otázkou, proč se tak nestalo, se nezabývá ani důvodová zpráva k tomuto zákonu, jako činí např. u smluvního zástavního práva. Úroky z prodlení upravoval v rámci ustanovení o splnění dluhu. Dlužník byl povinen platit úroky z prodlení, jestliže se dostal do prodlení s plněním peněžitého dluhu, ledaže byl ze zákona povinen platit poplatek z prodlení.

Výši úroků z prodlení stanovila vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 45/1964 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení občanského zákoníku a činila tři procenta ročně a platila až do 14. 7. 1994. Pro vztahy z půjček poskytovaných organizacemi občanům upravovala výši úroků z prodlení vyhláška ministerstva financí č. 47/1964 Sb., o

peněžních službách občanům. Výše úroků podle této vyhlášky činila pro částky přiznané soudním rozhodnutím 7,2 % ročně, od roku 1969 dvojnásobek sjednané úrokové sazby, nejméně však 6 % a nejvýše 12 % ročně. Od roku 1990 náležela u půjček organizaci zvýšená úroková sazba pouze v případě, že byla sjednána.

Při prodlení s plněním peněžitého dluhu mohl věřitel požadovat náhradu škody, jen pokud nebyla kryta úroky z prodlení nebo poplatkem z prodlení.

Pro hospodářské právo bylo významné přijetí zákona č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník. Tento zákon upravoval podobně jako předchozí předpisy týkající se hospodářských smluv majetkové sankce. Hospodářský zákoník rozlišoval majetkové sankce sjednané a stanovené právním předpisem. Majetkové sankce mohly zajišťovat jak smluvní, tak jiné povinnosti. Organizace si mohly sjednat i vyšší majetkové sankce než stanovené zákonem. Zákonem stanovené sankce byly organizace povinny vymáhat. Zaplacením majetkové sankce nezanikala povinnost splnit zajištěnou povinnost, nestanovil-li prováděcí předpis jinak. Hospodářská arbitráž mohla snížit nebo prominout majetkovou sankci jenom z mimořádných důvodů.

Byla-li organizace v prodlení s placením faktury nebo se splněním vykonatelného arbitrážního rozhodnutí znějícího na peněžité plnění, byla povinna zaplatit oprávněné organizaci poplatek z prodlení ve výši 0,05 % z dlužné částky za každý den prodlení. Od roku 1970 byla v ostatních případech prodlení s plněním peněžitého závazku prodlévající organizace povinna platit oprávněné organizaci úrok z prodlení ve výši 5 % ročně, pokud nebylo v právních předpisech stanoveno něco jiného.

Významnou změnu v soukromém právu znamenal rok 1992, kdy k prvnímu lednu nabyly účinnosti zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník a zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

Nová úprava vrátila do českého práva smluvní pokutu a zařadila ji mezi zajišťovací instituty. Tato úprava nebyla do dnešní doby změněna.

Stejně tak došlo i k nové úpravě úroků z prodlení jak v občanském, tak obchodním zákoníku. V občanském zákoníku jsou úroky z prodlení upraveny v rámci ustanovení o

prodlení dlužníka v rámci oddílu o změnách v obsahu závazků. Obchodní zákoník taky pojednává o úrocích z prodlení společně s prodlením dlužníka, nicméně v díle o porušení smluvních povinností a jeho následcích. Úprava úroků z prodlení v občanském zákoníku nedoznala do dnešního dne změny, měnila se pouze výše úroků stanovena prováděcím právním předpisem.

Do 14. 7. 1994 platila úroková sazba podle výše uvedené vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 45/1964 Sb. Poté bylo přijato nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku. Podle tohoto nařízení činila výše úroků z prodlení ročně dvojnásobek diskontní sazby, stanovené Českou národní bankou a platné k prvnímu dni prodlení s plněním peněžitého dluhu. V roce 2005 došlo k novelizaci tohoto nařízení nařízením č. 163/2005 Sb., které nabylo účinnosti dne 27. 4. 2005. Od té doby výše úroků z prodlení odpovídá ročně výši repo sazby stanovené Českou národní bankou, zvýšené o sedm procentních bodů. V každém kalendářním pololetí, v němž trvá prodlení dlužníka, je výše úroků z prodlení závislá na výši repo sazby stanovené Českou národní bankou a platné pro první den příslušného kalendářního pololetí. Dne 30. 6. 2010 má nabýt účinnosti nařízení vlády č. 33/2010 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku, ve znění nařízení vlády č. 163/2005 a výše úroků z prodlení bude odpovídat ročně výši repo sazby stanovené Českou národní bankou pro poslední den kalendářního pololetí, které předchází kalendářnímu pololetí, v němž došlo k prodlení, zvýšené o sedm procentních bodů.

Nová úprava úroků z prodlení obchodního zákoníku doznala do dnešního dne jednu podstatnou změnu. Do 31. 12. 2000 odkazovalo ustanovení § 369 ObchZ při stanovení výše úroků z prodlení pro případ, že nebyla smluvena, na sazbu podle ustanovení § 502 ObchZ, s tím, že se k této sazbě připočte jeden procentní bod. Toto ustanovení upravuje sazbu úroků z jistiny úvěru, a tato sazba odpovídá úrokům obvykle požadovaným za úvěry, které poskytují banky v místě sídla dlužníka v době uzavření smlouvy. Zákonem č. 370/2000 Sb. došlo k novelizaci tohoto ustanovení, které nově pro případ neexistence

ujednání o výši úroků z prodlení odkazuje na předpisy občanského práva. V tomto znění platí toto ustanovení dodnes.

Dne 27. 4. 2009 byl vládou schválen věcný záměr nového občanského zákoníku, ten sjednocuje úpravu závazkových vztahů do jednoho předpisu.

Nový občanský zákoník zařazuje úpravu smluvní pokuty mezi zajištění a utvrzení dluhu. Podle důvodové zprávy, instituty utvrzení dluhu na rozdíl od institutů zajištění dluhu, nepředstavují hospodářské zajištění pohledávky věřitele, poskytují mu však jiné výhody, u smluvní pokuty hrozbou sankce motivovat dlužníka k plnění. Nový občanský zákoník vychází z úpravy občanského a obchodního zákoníku s tím, že upravuje vznik nároku na smluvní pokutu bez ohledu na zavinění a upřesňuje, že smluvní pokutou může být i nepeněžitě plnění.

Úprava úroků z prodlení je inspirována obchodním zákoníkem. Nový občanský zákoník dává přednost dohodě stran o výši úroků. Není-li takové dohody, uplatní se výše stanovená vládním nařízením. Zákoník nově zavádí právo věřitele dovolat se neúčinnosti ujednání o úroku z prodlení, které se odchyluje od zákona tak, že se zřetelem ke všem okolnostem a podmínkám případu zhoršuje jeho postavení, aniž je pro takovou odchylku spravedlivý důvod. Jestliže soud prohlásí takové ujednání za neúčinné, použije se zákonná úprava, soud však může rozhodnout jinak. Toto právo má i právnická osoba založená k ochraně zájmů malých a středních podnikatelů.

1.5 Zahraniční úprava smluvní pokuty a úroků z prodlení

1.5.1 Úprava úroků z prodlení ve slovenském právu

Slovenská právní úprava úroku z prodlení (úroky z omeškania) je obdobná české právní úpravě. Slovenský obchodní zákoník¹² obsahuje navíc ustanovení, podle kterého je možné sjednat úrok z prodlení jen do výše stanovené předpisy občanského práva v případě, že závazek vznikl ze spotřebitelské smlouvy a dlužníkem je spotřebitel. Stejný závěr lze dovodit i podle ustanovení § 262 odst. 4 věta druhá českého obchodního zákoníku. Podle tohoto ustanovení nese smluvní strana, která není

---

¹² jednotný automatizovaný systém právních informací JASPI spravovaný ministerstvom spravodlivosti
URL: <<http://jaspi.justice.gov.sk>> [20.dubna 2010]

podnikatelem, odpovědnost za porušení povinností z obchodně právních vztahů podle občanského zákoníku. Odpovědnost za prodlení je jedním druhem odpovědnosti (vedle odpovědnosti za vady a odpovědnosti za škody), proto smluvní strana, která není podnikatelem, bude povinna platit úroky z prodlení s plněním obchodně právního závazku ve výši stanovené předpisy občanského práva, i když je sjednána jiná sazba. Česká právní úprava tedy pro nepodnikatele úplně vylučuje možnost sjednání výše úroku z prodlení, kdežto slovenská právní úprava umožňuje sjednat úrok z prodlení nižší, než je stanovený předpisy občanského práva.

Výše úroku z prodlení pro občanské právo je stanovena nařízením vlády č. 87/1995 Z.z. Úrok z prodlení se vypočte jako součet základní úrokové sazby Evropské centrální banky a čísla osm. Výše se stanoví k okamžiku prodlení. Došlo-li v průběhu trvání prodlení ke změně základní úrokové sazby a je-li to pro věřitele výhodnější, dochází ke změně výše úroku vždy k prvnímu dni kalendářního pololetí a výše úroku se stanoví jako součet změněné základní úrokové sazby k prvnímu dni kalendářního pololetí a čísla sedm.

1.5.2 Úprava smluvní pokuty ve slovenském právu

Slovenská a česká právní úprava smluvní pokuty je identická. Slovenský občanský zákoník rozšiřuje moderační právo soudu i pro občanskoprávní vztahy.

1.5.3 Úprava smluvní pokuty v anglickém právu

Common law rozlišuje mezi penalty clause a liquidated damages clause. Liquidated damages clause je ujednání ve smlouvě, které předem stanovuje výši náhrady škody pro případ porušení sjednané povinnosti. Jeho funkce je tedy zejména reparační. Na rozdíl od toho penalty clause přesahuje možnou škodu a má za účel sankcionovat prodlévající smluvní stranu. V rámci common law je přípustná pouze liquidated damages clause, ujednání o penalty clause je neplatné. Liquidated damages clause je možné sjednat ve smlouvě jenom v případě, že budoucí škoda je nejistá, těžko vyčíslitelná nebo těžko prokazatelná a není možné sjednat jiný adekvátní prostředek nápravy. Výše musí být

přiměřená a odpovídat skutečné nebo předvídatelné škodě způsobené porušením povinnosti.¹³

1.5.4 Úprava úroků z prodlení v anglickém právu

Úroky z prodlení pro obchodní závazkové vztahy ve Spojeném království upravuje zákon o prodlení s plněním dluhů z obchodních závazkových vztahů z roku 1998 (Late Payment of Commercial Debts (Interest) Act 1998).¹⁴ Tato úprava se uplatní pouze na obchodní závazkové vztahy, tedy vztahy mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, a to pouze na vztahy ze smluv o dodávce zboží a služeb. Zákon blíže vymezuje, co se myslí těmito smlouvami. Okruh právních vztahů, v nichž se uplatňuje úrok z prodlení, je tak značně úzký. Zákon rozlišuje zákonné a smluvené úroky z prodlení. Zákon stanoví omezení pro smluvní odchýlení od zákonné úpravy, avšak to platí pro ujednání učiněné před prodlením dlužníka, po jeho prodlení jsou smluvní strany zákonem neomezené.

Výši úroku z prodlení stanoví Secretary of State podzákonným právním předpisem. Soud nemusí přiznat zákonné úroky z prodlení buď celé, nebo pro určitou dobu prodlení, je-li to nutné z důvodů spravedlnosti. Zákonná výše činí repo sazba plus osm procentních bodů, a to vždy k poslednímu dni kalendářního pololetí předcházejícímu kalendářní pololetí, v němž došlo k prodlení.

1.5.5 Úprava smluvní pokuty v německém právu

Německý občanský zákoník¹⁵ (dále jen „BGB“) upravuje smluvní pokutu (Vertragsstrafe) v ustanoveních § 339 až § 345. Úprava smluvní pokuty stojí samostatně mimo úpravu zajištění a náhrady škody, je upravena v druhé knize – závazkové právo, část třetí – smluvní povinnosti, díl čtvrtý – závavek a smluvní pokuta.

Smluvní pokuta je slib dlužníka věřiteli zaplatit částku peněz jako pokutu v případě, že nesplní svou povinnost, nebo nesplní svou povinnost řádně. Právo na smluvní pokutu vzniká prodlením dlužníka.

¹³ URL: <<http://law.jrank.org/pages/8310/Liquidated-Damages.html>> [20.dubna 2010]

¹⁴ oficiální stránky úřadu pro informace z veřejného sektoru

URL: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1998/ukpga_19980020_en_1> [20.dubna 2010]

¹⁵ oficiální stránky spolkového ministerstva spravedlnosti

URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html> [20.dubna 2010]

BGB rozlišuje mezi nesplněním zajištěné povinnosti a nesplněním povinnosti řádně. Druhá varianta zahrnuje i nesplnění povinnosti ve stanoveném čase. O který případ se jedná, bude záviset od ujednání o smluvní pokutě. V prvním případě nemůže věřitel požadovat vedle smluvní pokuty zajištěné plnění. Je-li sjednaná smluvní pokuta pro případ, že dlužník nesplní povinnost řádně, je věřitel oprávněn vedle smluvní pokuty požadovat i zajištěné plnění. Jestliže však věřitel přijme plnění před zaplacením smluvní pokuty, musí si její zaplacení vyhradit při přijetí plnění. V obou případech je možné uplatňovat i náhradu škody přesahující zaplacenou smluvní pokutu.

Dlužník může slíbit věřiteli jako pokutu i jiné než peněžité plnění, na tento vztah se použijí ustanovení o smluvní pokutě. Tuto pokutu nemůže soud snížit a vylučuje náhradu škody v plné výši.

Na návrh dlužníka může soud nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu snížit. Soud musí přihlížet ke všem důvodným zájmům věřitele, ne jenom na jeho finanční zájmy. Snížení není možné po zaplacení smluvní pokuty.

V případě neúčinnosti zajištěné povinnosti nemá účinky ani ujednání o smluvní pokutě, i když smluvní strany věděly o neúčinnosti zajištěné povinnosti.

Důkazní břemeno ohledně splnění zajištěné povinnosti nese dlužník, s výjimkou případu, kdy zajišťovaná povinnost spočívá v povinnosti něco strpět. V tomto případě musí věřitel prokázat porušení této povinnosti.

1.5.6 Úprava úroků z prodlení v německém právu

Úroky z prodlení (Verzugszinsen) jsou upraveny v ustanoveních § 288 až § 291 BGB. Tato úprava se nachází v druhé knize – závazkové právo, část první – předmět závazků, díl první – povinnost plnit, a to v rámci ustanovení o prodlení dlužníka.

Dlužník, který je v prodlení s plněním peněžitého dluhu, je povinen platit úroky z prodlení. Sazba úroků z prodlení činí ročně součet pěti procentních bodů a základní úrokové sazby Evropské centrální banky. V případě, že smluvní stranou není spotřebitel, zvyšuje se základní úroková sazba o osm procentních bodů. Úroky z prodlení nevylučují náhradu další škody. Úroky z prodlení nenáleží z dlužných úroků. V případě, že dlužník je povinen poskytnout věřiteli peněžitou kompenzaci z důvodu prodlení s plněním věci, má věřitel nárok na úroky z prodlení i z této kompenzace.

1.5.7 Úprava smluvní pokuty ve francouzském právu

Smluvní pokuta (la clause pénale) je upravena v ustanoveních §§ 1226 až 1233 francouzského občanského zákoníku¹⁶ (dále jen „CC“). Tato úprava je zařazena ve třetí knize – o různých způsobech nabývání vlastnictví, část třetí – o smlouvách a smluvních povinnostech obecně, díl čtvrtý – o různých typech závazků. Stojí tak mimo úpravu náhrady škody i zajišťovacích institutů. V rámci náhrady škody je však v ustanovení § 1152 CC upraven institut paušalizované náhrady škody. Jedná se o ujednání smluvních stran, že dlužník v případě porušení povinnosti zaplatí určitou částku jako náhradu škody. Soud pak může, i bez návrhu, tuto částku zvýšit nebo snížit jen v případě, že je nepřiměřeně nízká nebo vysoká.

Ujednáním o smluvní pokutě se dlužník zaváže k něčemu pro případ nesplnění povinnosti za účelem zajištění splnění smlouvy. Neplatnost ujednání o zajištěné povinnosti způsobuje neplatnost ujednání o smluvní pokutě.

Smluvní pokuta představuje náhradu škody, která může vzniknout porušením zajištěné povinnosti. Věřitel nemůže žádat vedle zaplacení smluvní pokuty i splnění zajištěné povinnosti, není-li dohodnuto jinak. Požadovat splnění zajištěné povinnosti může věřitel až do okamžiku, než požádá o zaplacení smluvní pokuty.

I když je splatnost zajištěné povinnosti sjednaná ve smlouvě, právo na smluvní pokutu vzniká až oznámením věřitele o prodlení.

V případě částečného splnění zajištěné povinnosti může soud i bez návrhu snížit smluvní pokutu s ohledem na přínos, který získal věřitel.

CC obsahuje i zvláštní úpravu pro případ dědění po dlužníkovi.

1.5.8 Úprava úroků z prodlení ve francouzském právu

Dle ustanovení § 1153 CC v případě porušení peněžité povinnosti náleží věřiteli náhrada škody spočívající v úrocích v zákonné výši. Tato úprava je zařazena mezi ustanovení o náhradě škody. Věřitel nemusí prokazovat vznik škody. Úroky z prodlení vylučují jinou náhradu škody.

---

¹⁶ oficiální stránky veřejné služby pro zveřejňování práva
URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm> [20.dubna 2010]

Pro obchodní vztahy upravuje sazbu úroků z prodlení obchodní zákoník v ustanovení § L441-6. Tato sazba činí deset procentních bodů nad základní úrokovou sazbu Evropské centrální banky, nemůže však být nižší než 1,5 násobek zákonné sazby stanovené v ustanovení § L313-2 peněžního a finančního zákoníku.

1.5.9 Úprava smluvní pokuty v estonském právu

V estonském zákoně o obligacích ze dne 26. 9. 2001¹⁷ je smluvní pokuta upravena v ustanoveních § 158 až § 163 v první části – obecná ustanovení, kapitole osm – akcesorické obligace společně s ručením a úroky.

Smluvní pokuta je smluvně sjednaný závazek smluvní strany, která je v prodlení s plněním smlouvy, zaplatit druhé straně peněžitou částku sjednanou ve smlouvě. Ustanovení o smluvní pokutě se použijí i pro případ, že si smluvní strany sjednaly pro případ způsobení škody výši odškodnění.

Ohledně možnosti žádat vedle smluvní pokuty i splnění zajištěné povinnosti je důležité, zda si smluvní strany sjednaly smluvní pokutu jako náhradu zajištěné povinnosti nebo prostředek k dosažení splnění zajištěné povinnosti. V prvním případě požadovat splnění zajištěné povinnosti možné není, ve druhém to možné je.

Oprávněná strana musí požádat o zaplacení smluvní pokuty v přiměřené lhůtě po tom, co se dozví o nesplnění povinnosti, jinak právo na zaplacení smluvní pokuty zaniká.

Dlužník není povinen zaplatit smluvní pokutu v případě, že nesplnění zajištěné povinnosti bylo způsobeno vyšší mocí, není-li dohodnuto jinak.

Smluvní pokuta náleží bez ohledu na vzniklou škodu. Náhrada škody náleží ve výši, ve které není kryta smluvní pokutou.

Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud snížit na návrh strany, která je povinna smluvní pokutu platit. Soud musí při tomto rozhodování vzít v potaz rozsah splnění zajištěné povinnosti, legitimní zájmy věřitele a ekonomickou situaci obou stran. Ujednání odchylující se od ustanovení o moderačním právu soudu v neprospěch

---

¹⁷ oficiální stránky ministerstva spravedlnosti URL: <<http://www.legaltext.ee/text/en/X30085K3.htm>> [20.dubna 2010]

povinné strany jsou neplatné. Požadovat snížení smluvní pokuty je možné pouze do okamžiku jejího zaplacení.

Neplatnost smlouvy, ze které plyne zajišťovaná povinnost, způsobuje neplatnost ujednání o smluvní pokutě.

1.5.10 Úprava úroků z prodlení v estonském právu

Úroky z prodlení jsou upraveny v ustanovení § 113 zákona o obligacích v části první – obecná ustanovení, kapitola druhá – nesplnění povinnosti, díl druhý – právní prostředky ochrany.

V případě prodlení s peněžitým dluhem je věřitel oprávněn požadovat úroky z prodlení od okamžiku splatnosti pohledávky do okamžiku jejího splnění. Roční sazba úroků z prodlení se vypočte jako součet úrokové sazby podle ustanovení § 94 zákona o obligacích a čísla sedm. Podle ustanovení § 94 zákona o obligacích se dlužné částky úročí základní úrokovou sazbu Evropské centrální banky platné k poslednímu dni předchozího kalendářního pololetí. Je-li ve smlouvě sjednána jiná úroková sazba, vypočte se sazba úroků z prodlení sečtením této sjednané sazby a čísla sedm.

Úroky z prodlení náleží i z dlužné náhrady škody způsobené nesplněním nepeněžitě povinnosti, a to od okamžiku, kdy se o vzniku škody oprávněná osoba dověděla nebo mohla dovědět.

Dlužník není povinen platit úroky z prodlení v době, kdy je věřitel v prodlení s přijetím plnění, nebo v době, kdy je dlužník oprávněn odmítat plnění.

Náhrada škody náleží ve výši přesahující úroky z prodlení. Úroky z prodlení nenáleží z úroků. Dohoda o opaku v neprospěch dlužníka je neplatná. To však nevylučuje možnost věřitele požadovat náhradu škody způsobené nezaplacením úroků.

Povinná osoba je oprávněna žádat soud o snížení úroků z prodlení podle ustanovení o smluvní pokutě.

1.5.11 Úprava smluvní pokuty v litevském právu

Smluvní pokutu upravuje litevský občanský zákoník ze dne 18. 7. 2000¹⁸ v ustanoveních § 6.71 až § 6.75. Tato úprava se nachází v knize šesté – závazkové právo, část první – obecná ustanovení a kapitola pátá – zajištění závazků.

Pokuta je peněžitá částka stanovená zákonem nebo smlouvou, kterou musí dlužník zaplatit věřiteli v případě nesplnění závazku, nebo v případě, že nesplní závazek řádně. Může být stanovena pevnou částkou nebo procentní sazbou z dlužné částky. Ujednání o smluvní pokutě musí být písemné.

Případný nárok na náhradu škody se započte na smluvní pokutu. Zjevně nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud snížit. Může tak učinit i v případě, že věřitel měl prospěch z částečného plnění dluhu. Soud však nemůže smluvní pokutu snížit pod částku odpovídající škodě způsobené porušením zajištěné povinnosti. Po zaplacení nemůže být smluvní pokuta snížena. U určitých smluvních typů zákon vylučuje moderační právo soudu.

Neplatnost smlouvy zakládající zajištěnou povinnost způsobuje neplatnost ujednání o smluvní pokutě.

Dlužník má povinnost prokázat, že zajištěná povinnost splněna nebyla.

1.5.12 Úprava úroků z prodlení v litevském právu

Úroky z prodlení jsou upraveny v ustanovení § 6.210 občanského zákoníku v knize šesté – závazkové právo, část druhá – právo smluv a kapitola třináctá – právní následky nesplnění smlouvy.

Dlužník je povinen platit úroky z prodlení v případě nesplnění peněžité povinnosti. Úroková sazba činí pět procent z dlužné částky ročně, v případě vztahu mezi podnikateli nebo právníckými osobami šest procent ročně. Smluvní strany si mohou sjednat jinou úrokovou sazbu.

---

¹⁸ oficiální stránky litevského parlamentu URL: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_e?p_id=245495> [20.dubna 2010]

1.5.13 Úprava smluvní pokuty v lotyšském právu

Smluvní pokuta je upravena v ustanoveních § 1716 až § 1724 občanského zákoníku.¹⁹

Úprava se nachází v části čtvrté – závazkové právo, kapitola pátá – zajištění závazků.

Smluvní pokuta spočívá v závazku jedné smluvní strany zaplatit pokutu v případě, že nesplní závazek nebo jej nesplní řádně. Smluvní pokuta může být sjednaná v jakékoliv smlouvě a může spočívat buď v peněžitém plnění, nebo v plnění jiného ocenitelného majetku.

Smluvní strany musí v ujednání sjednat výši smluvní pokuty a tato výše nemusí odpovídat předvídaným škodám způsobeným porušením povinnosti.

Věřitel může v případě porušení zajištěné povinnosti žádat buď zaplacení smluvní pokuty, nebo splnění povinnosti. Výběrem jedné možnosti ztrácí možnost požadovat druhé plnění. Toto právo volby má věřitel, nikoliv dlužník. V případě, že předmětem závazku bylo zdržení se něčeho, může věřitel požadovat pouze zaplacení smluvní pokuty. Věřitel může požadovat splnění zajištěné povinnosti vedle zaplacení smluvní pokuty v případě, že si to smluvní strany sjednaly nebo v případě, že smluvní pokuta nebyla sjednána pro porušení povinnosti obecně, ale pro porušení povinnosti plnit ve stanovené době.

Částečným plněním zajištěné povinnosti nedochází ke snížení smluvní pokuty, dlužník jí musí zaplatit celou.

Pokud si smluvní strany nesjednají něco jiného, nevylučuje smluvní pokuta nárok věřitele na úroky nebo jiné plody předmětu závazku, ani nárok na zaplacení náhrady škody ve výši přesahující výši smluvní pokuty.

Zánikem zajištěné povinnosti zaniká i sjednaná smluvní pokuta. Právo požadovat zaplacení smluvní pokuty a povinnost zaplatit smluvní pokutu jsou předmětem dědictví. Je-li dědiců více, nemohou být zavázáni zaplatit smluvní pokutu společně a nerozdílně.

1.5.14 Úprava úroků z prodlení v lotyšském právu

Úroky z prodlení jsou v lotyšském občanském zákoníku upraveny v kapitole sedmé – úroky.

---

¹⁹ oficiální stránky centra překladů a terminologie

URL: <<http://www.ttc.lv/index.php?&id=10&tid=50&l=EN&seid=down&itid=15496>> [20.dubna 2010]

Úroky znamenají kompenzaci za užívání nebo prodlení s vrácením peněžité částky nebo jiných zastupitelných věcí, přiměřené rozsahu a délce užívání. Nemohou existovat bez jistiny. Úroky spočívají ve stejném druhu majetku, jako jistina, s výjimkou úroků z peněžité jistiny, u kterých je možné jako úroky dohodnout užívání majetku dlužníka nebo jiné plnění dlužníkem.

Právo na úroky z prodlení vzniká buď ze smlouvy, nebo ze zákona, nejsou-li smluveny. Věřitel nemůže požadovat úroky samostatně, ale jen společně s jistinou. Věřitel proto nemůže požadovat úroky následně po zaplacení jistiny, jestliže o úroky nepožádal společně s jistinou nebo si jejich zaplacení nevyhradil.

Obecná zákonem stanovená sazba úroků z prodlení je šest procent ročně. Pro peněžitá plnění ze smluv o dodávce zboží a služeb činí úroková sazba sedm procentních bodů nad základní úrokovou sazbou. V případě, že smluvní stranou takové smlouvy je spotřebitel, činí sazba úroků z prodlení šest procent ročně.

Základní úroková sazba činila ke dni účinnosti příslušné novely občanského zákoníku (26. 1. 2006) čtyři procenta. Tato sazba se mění vždy k prvnímu lednu a prvnímu červenci každého roku o tolik procentních bodů, o kolik se změnila repo sazba lotyšské národní banky. Jinak řečeno sazba úroků z prodlení se mění o stejnou výši jako repo sazba, jenom z jiné výchozí výše.

Úroky z prodlení náleží pouze z jistiny, jenom v případě, že prodlení překročí jeden rok, náleží úroky z prodlení i z úroků. V případě, že dlužník vystaví věřiteli směnku zahrnující jak jistinu, tak úroky, může věřitel požadovat úroky z celé této částky.

Výše úroků přestává narůstat v okamžiku, kdy dosáhne dlužné jistiny a okamžikem zahájení insolvenčního řízení vůči dlužníkovi.

Právo požadovat úroky z prodlení zaniká splněním povinnosti nebo nabídkou plnění, jestliže věřitel neposkytne potřebnou součinnost, zánikem zajištěné povinnosti. Přijetím plnění zajištěné povinnosti bez výhrady placení úroků z prodlení zanikají i úroky, na které již do té doby vznikl nárok, stejně tak zánikem.

1.5.15 Úprava smluvní pokuty na Maltě

Smluvní pokuta se v maltském občanském zákoníku²⁰ nachází v ustanoveních § 1118 až § 1124 v části čtvrté – obecná ustanovení o závazcích, kapitole čtvrté – o různých typech závazků, společně s úpravou podmíněných závazků, časově určených závazků, alternativních a solidárních závazků a závazků dělitelných a nedílných.

Smluvní pokuta je ujednání, kterým se dlužník za účelem zajištění splnění smlouvy zavazuje ke stanovenému plnění pro případ nesplnění.

Představuje náhradu škody způsobené nesplněním zajištěného závazku. Požadovat vedle smluvní pokuty i splnění zajištěného závazku může věřitel pouze v případě, že smluvní pokuta byla sjednána pro případ pouhého prodlení s plněním a nikoliv pro případ nesplnění obecně.

Nárok na zaplacení smluvní pokuty vzniká prodlením dlužníka. V případě porušení povinnosti něco strpět, vzniká nárok porušením této povinnosti. Je-li plnění vázáno na předně stanovený čas, vzniká nárok na smluvní pokutu uplynutím tohoto času.

Soud může snížit nebo nepřiznat smluvní pokutu v případě, že dlužník poskytl částečné plnění a věřitel toto plnění přijal, nebo částečné plnění nepřijal, ale s ohledem na konkrétní okolnosti je toto plnění zjevně prospěšné pro věřitele. Ve druhém případě však snížení smluvní pokuty soudem není možné, vzdal-li se dlužník této možnosti v ujednání o smluvní pokutě nebo smluvní pokuta byla sjednána pro případ pouhého prodlení. Soud sníží smluvní pokutu poměrně s ohledem na nesplněnou výši zajištěného závazku.

1.5.16 Úprava úroků z prodlení na Maltě

Úroky z prodlení jsou upraveny v § 1047 občanského zákoníku v rámci ustanovení o náhradě škody.

Škoda způsobená zbavením druhé osoby možnosti užívat vlastní peníze má být hrazena úroky ve výši osm procent ročně.

Soud může s ohledem na konkrétní okolnosti přiznat i náhradu další škody způsobené zbavením možnosti užívat peníze, zejména škodu způsobenou ztrátou úroků, v případě,

---

²⁰ oficiální stránky ministerstva spravedlnosti

URL: <http://docs.justice.gov.mt/lom/legislation/english/leg/vol_2/chapt16.pdf> [20.dubna 2010]

že bylo úmyslem škůdce takovou škodu způsobit nebo taková škoda je bezprostředním a přímým důsledkem zbavení možnosti užívat peníze.

1.5.17 Úprava smluvní pokuty v Quebecu

Úprava smluvní pokuty je zařazena v rámci ustanovení o náhradě škody v § 1622 až § 1625 občanského zákoníku.²¹

Ujednáním o smluvní pokutě smluvní strany odhadují budoucí škody tím, že dlužník slibuje nést škodu v případě, že nesplní závazek.

Věřitel může požadovat zaplacení smluvní pokuty nebo splnění závazku. Požadovat obě plnění najednou může věřitel jen v případě, že smluvní pokuta byla sjednána pro případ pouhého prodlení.

Právo na smluvní pokutu vzniká věřiteli bez ohledu na to, zda porušením povinnosti vznikla škoda. Pokuta však může být snížena v případě, že věřitel měl prospěch z částečného plnění dlužníka nebo ujednání o smluvní pokutě je zneužívající.

V případě, že je zajištěn nedílný závazek, ke kterému je povinno vícero dlužníků solidárně, a nesplnění závazku způsobí pouze jeden dlužník, může věřitel požadovat po tomto dlužníkovi smluvní pokutu v celé výši a po zbylých dlužnících smluvní pokutu ve výši odpovídající jejich podílům. Ti pak mají regres vůči prvnímu dlužníkovi. V případě, že zajištěný závazek je dělitelný a dlužníci jsou zavázání nesolidárně, může věřitel požadovat po každém dlužníkovi jen část smluvní pokuty, která odpovídá jeho podílu. Solidárně zavázaný dlužník musí zaplatit celou smluvní pokutu.

1.5.18 Úprava úroků z prodlení v Quebecu

Úprava úroků z prodlení je také zahrnuta do ustanovení o náhradě škody (§ 1617 až § 1620 občanského zákoníku).

Škoda, která je způsobená nesplněním peněžitého závazku, je hrazena úroky ve sjednané výši a není-li takového ujednání, ve výši zákonné, bez toho, že by bylo nutné prokázat vzniklou škodu. Ve smlouvě je možné sjednat, že věřitel má právo na náhradu

---

²¹ oficiální stránky odboru vlády Les Publications du Québec URL:
<http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ/CCQ_A.html>
[20.dubna 2010]

další škody, za předpokladu, že její vznik prokáže. Věřitel má právo na úroky ode dne prodlení.

Úroky z prodlení náleží věřiteli také z nezaplacené náhrady škody, která vznikla nesplněním nepeněžitého závazku, a to od okamžiku prodlení nebo od jiného okamžiku, který uzná soud za vhodný s ohledem na podstatu škody a okolnosti případu.

Úroky z prodlení z úroků není možné požadovat, není-li dohodnuto jinak.

1.6 Shrnutí historického vývoje a zahraniční úpravy

Historicky mají instituty smluvní pokuty a úroků z prodlení svůj původ v úpravě odpovědnosti za škodu, konkrétně v úpravě způsobu náhrady škody. V průběhu vývoje právního řádu se tyto instituty oddělují a nalézají své místo v různých částech zákoníků. V některých řádech však k tomuto oddělení dodnes nedošlo. Oddělením této úpravy však nedochází k úplnému zániku vztahů mezi těmito instituty a náhradou škody, kdy zůstávají na sobě více či méně závislé. K největšímu uvolnění vztahů mezi smluvní pokutou a náhradou škody dochází v socialistické právní úpravě, kdy dochází k potlačení reparační funkce ve prospěch funkce sankční.

V případě, že se úprava smluvní pokuty nenachází v rámci ustanovení o náhradě škody, bývá upravena v rámci zajištění povinností nebo obecně v ustanoveních o smluvních povinnostech nebo porušení povinností, akcesorických závazcích nebo různých typech závazků. Úroky z prodlení bývají upraveny v rámci ustanovení o prodlení dlužníka, nesplnění povinností, úrocích.

Zákoníky upravují nejčastěji tyto aspekty institutu smluvní pokuty – předmět smluvní pokuty, zajištěnou povinnost, způsob nesplnění povinnosti, zavinění, vztah ke splnění zajištěné povinnosti, vztah k náhradě škody, moderační právo, formu ujednání, důkazní břemeno, splatnost, úpravu pro případ dědění, lhůtu k uplatnění práva, liberační důvody, okamžik vzniku práva a solidaritu u zajištěné povinnosti.

U institutu úroků z prodlení se upravují tyto otázky - sazba, zajištěná povinnost, vztah k náhradě škody, vztah ke smluveným úrokům, okamžik vzniku práva, maximální výše, liberační důvody a možnost sjednání jiné sazby.

2. Ujednání o smluvní pokutě a úrocích z prodlení

2.1 Ujednání o smluvní pokutě

Pro smluvní pokutu je charakteristické, že musí být mezi smluvními stranami sjednána. Ujednání musí být písemné, nemusí však být součástí smlouvy, z níž plynoucí povinnost se smluvní pokutou zajišťuje. Musí obsahovat označení smluvních stran, určení smluvní povinnosti a určení výše smluvní pokuty, či způsobu určení. Co je předmětem závazku zaplatit smluvní pokutu dále rozebírám ve čtvrté kapitole, ve třetí kapitole rozebírám povinnost, jejíž plnění se smluvní pokutou zajišťuje.

Ujednání o smluvní pokutě může dále obsahovat:

- vztah k náhradě škody,
- otázku zavinění,
- zánik zajišťované povinnosti,
- splatnost smluvní pokuty.

Ujednání o smluvní pokutě musí být učiněno svobodně a vážně a musí být určité a srozumitelné, nesmí být v rozporu se zákonem nebo zákon obcházet a nesmí se přičít dobrým mravům. Jinak je toto ujednání neplatné. Neplatnost ujednání o smluvní pokutě může také způsobit neplatnost nebo neexistenci zajišťované povinnosti. V obchodně právních vztazích však na druhé straně nemůže neplatnost ujednání způsobit nepřiměřená výše smluvní pokuty, protože v takovém případě je nutné použít moderační právo (viz níže).

Toto stanovisko zaujal Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ke sp. zn. 32 Cdo 3171/2008: „*V daném případě ale soud aplikoval ustanovení § 39 obč. zák. o absolutní neplatnosti právního úkonu. Neplatnost smluvní pokuty z důvodu její nepřiměřené výše lze však aplikovat jen v občanskoprávních závazkových vztazích, kdy navíc podle judikatury Nejvyššího soudu nelze dovodit částečnou neplatnost smluvní pokuty, nýbrž neplatnost celého ujednání o smluvní pokutě (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.4.2002, sp. zn. 33 Odo 96/2001, kdy v občanskoprávních vztazích podle právní úpravy § 544 a násl. obč. zák. není soud oprávněn pokutu snížit v případech nepřiměřené smluvní pokuty, neboť mu právní úprava v občanskoprávních závazkových vztazích žádné moderační právo nekonstituuje a může pouze posoudit, zda sjednaná*

smluvní pokuta se vzhledem ke své nepřiměřené výši nepříčí dobrým mravům, a není absolutně neplatná podle § 39 obč. zák.). V obchodněprávních závazkových vztazích má však obchodní zákoník pro případ nepřiměřenosti smluvní pokuty speciální právní úpravu v ustanovení § 301, spočívající v možnosti použití moderace nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty. V obchodně závazkových vztazích nemůže tedy nepřiměřenost smluvní pokuty být důvodem pro závěr o absolutní neplatnosti smluvní pokuty, jak nesprávně učinil odvolací soud.“

Smluvní pokuta může být sjednána pouze písemně (§ 544 odst. 2 ObčZ). Pokud smluvní pokuta není sjednána písemně, je neplatná (§ 40 odst. 1 ObčZ). Podpisy nemusí být na téže listině, pro uzavření smlouvy písemnou formou stačí, dojde-li k písemnému návrhu a k jeho písemnému přijetí (§ 46 odst. 2 ObčZ).

V případě, že bude jedna strana plnit i přes nedostatek formy smluvní pokuty, nebude se jednat o bezdůvodné obohacení, protože ustanovení § 455 odst. 1 ObčZ stanoví, že se nejedná o bezdůvodné obohacení, bylo-li přijato plnění promlčeného dluhu, nebo dluhu neplatného, jen pro nedostatek formy.

Z ustanovení § 544 odst. 1 vyplývá, že smluvní pokuta může vzniknout pouze dvoustranným právním úkonem, nemůže vzniknout jednostranným právním úkonem.²²

Smluvní pokuta může být obsažena v hlavní smlouvě, či může být sjednána samostatně, někdy bývá zakomponována do všeobecných obchodních podmínek. Může být sjednána před vznikem zajišťované povinnosti či až po vzniku zajišťované povinnosti, lze ji sjednat i pro případ budoucího uzavření smlouvy.²³

Hlavní smlouva nemusí být uzavřena v písemné formě. Podle mého názoru je možné i ujednání o aplikaci obchodního zákoníku na smluvní pokutu, která zajišťuje občanskoprávní pohledávku. Sice podle judikatury Nejvyššího soudu ČR není možné štěpit jeden závazkový vztah, tak, že část se řídí občanským zákoníkem a část zákoníkem obchodním, avšak závazkový vztah vzniklý na základě ujednání o smluvní pokutě je odlišný od závazkového vztahu zakládajícího zajišťovanou pohledávku.

---

²² Patěk, D. Smluvní pokuta v obchodních vztazích. C.H.BECK. 2006. str. 29

²³ Bejček, J.; Eliáš, K.; Raban, P. et al. Kurs obchodního práva: Obchodní závazky. 1/1994. str. 149

Vzhledem k tomu, že ujednání o smluvní pokutě musí být písemné, musí také jeho určitost vycházet z obsahu písemnosti, na níž je zaznamenán.²⁴

Často dochází k tomu, že je ve smlouvě užito pro občanský nebo obchodní zákoník neznámých pojmů jako „penále“, „penalizace“, „sankce“, „sankční úrok“ apod. Toto nesprávné označení smluvní pokuty může ztížit postavení věřitele, proto soud bude muset vykládat projevy vůle stran a posoudit, zda se jedná o ujednání o smluvní pokutě. V takovém případě bude nutné použít ustanovení § 35 ObčZ a § 266 ObchZ. Podle Bejčka je nutné v případě, že smlouva obsahuje závazek poskytnout peněžité plnění, v případě, že je smluvní strana v prodlení s plněním povinnosti, avšak tuto povinnost nijak neoznačuje, použít pouze slovního výkladu a považovat toto ujednání za ujednání o smluvní pokutě. Až v případě, že by smlouva označila toto ujednání občanskému a obchodnímu zákoníku neznámým výrazem, je nutné vycházet z úmyslu osoby, která činila tento úkon a který byl nebo musel být znám adresátovi. Neprokáže-li se tento úmysl, je nutné vykládat ve smlouvě použitý pojem podle významu, který mu zpravidla přikládá osoba v postavení osoby, které byl projev vůle určen. A tím významem by byla „s velkou pravděpodobností“ smluvní pokuta.²⁵

Penále, jako druh sankce za nesplnění závazku, upravoval bývalý hospodářský zákoník. V § 544 odst. 3 ObčZ je stanoveno, že ustanovení o smluvní pokutě se použijí i na pokutu stanovenou pro porušení smluvní povinnosti právním předpisem (penále).

Nejvyšší soud ČR vykládal ve smlouvě užitý pojem penále v rozhodnutí ke sp. zn. 33 Cdo 1148/98. V řízení nedošlo k prokázání toho, že byl nebo musel být adresátovi znám úmysl věřitele sjednat smluvní pokutu. Proto soud vykládal tento pojem podle významu, který mu zpravidla přikládá osoba v postavení osoby, které byl projev vůle určen. Nejvyšší soud ČR dospěl k tomuto závěru: „*této osobě bylo zřejmé, že v případě prodlení s úhradou faktury bude povinna platit sjednanou majetkovou sankci (penále), je nutné vycházet z toho, že v tomto ujednání by osoba, které byl takovýto projev vůle určen, zpravidla spatřovala, a to zejména s ohledem na to, že tímto ujednáním bylo sankcionováno prodlení s plněním peněžního závazku, sjednání vyššího úroku z prodlení a nikoliv sjednání smluvní pokuty.*“

²⁴ rozsudek nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Cdo 3777/2008

²⁵ Bejček, J. Skrytá úskalí smluvní pokuty. Ekonom. 30/1993. str. 60

Tento závěr by se dal dovodit i z analogické aplikace ustanovení § 544 odst. 3 občanského zákoníku.²⁶

Z opačného hlediska však musí být z hlediska úmyslu osoby činící úkon ujednání vykládáno i v případě, že obsahuje zákonný termín (např. smluvní pokuta) nebo odkaz na ustanovení zákona.²⁷

Smluvní pokutou však není tzv. bonifikační (prémiové) cenové ujednání. Jedná se o případ, kdy si smluvní strany dohodnou dvě odlišné výše ceny podle toho, kdy dojde k zaplacení. Jedná se o cenové ujednání a soud do tohoto ujednání nemůže zasahovat na základě moderačního práva.²⁸

Určitostí ujednání o smluvní pokutě v souvislosti se smlouvou o dílo se zabýval Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ke sp. zn. 32 Odo 1172/2003 a dospěl k těmto závěrům: *„Je-li povinnost zaplatit smluvní pokutu vázána na prodlení dlužníka (zhotovitele) v plnění termínu předání díla, přičemž ve smlouvě povinnost předat dílo do určitého termínu není sjednána, není dohodnut počátek prodlení rozhodný pro výpočet smluvní pokuty určitě a takto sjednaná smluvní pokuta je neplatná. Není-li z obsahu smlouvy zřejmé, z jaké ceny má být procentuelně výše smluvní pokuty stanovena, je smluvní pokuta neplatná pro neurčitost, a to i za předpokladu, že se účastníci dodatečně shodli na tom, o jakou cenu se jedná, neboť s ohledem na obligatorní písemnou formu ujednání o smluvní pokutě, musí být způsob určení výše smluvní pokuty stanoven určitě v písemné formě.“*

2.2 Změna ujednání o smluvní pokutě

Změna ujednání se může týkat obsahu nebo subjektů. Na změnu se použijí obecná ustanovení o změně závazků. Dále se budu zabývat pouze změnou v obsahu dohodou stran.

Ujednání o smluvní pokutě má ze zákona písemnou formu. Podle ustanovení § 40 odst. 2 ObčZ může být písemně uzavřená smlouva změněna nebo zrušena pouze písemně.

---

²⁶ Bejček, J. Skrytá úskalí smluvní pokuty. Ekonom. 30/1993. str. 60

²⁷ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 29 Odo 512/2002

²⁸ Bejček, J. Právní úprava a interpretační problémy smluvních pokut a úroků z prodlení. Časopis pro právní vědu a praxi. 1/1995. str. 31

Podle § 272 odst. 2 ObčZ může být písemně uzavřená smlouva změněna nebo zrušena pouze písemně jenom v případě, že obsahuje ustanovení, že může být měněna nebo zrušena pouze dohodou stran v písemné formě.

V právní teorii bylo sporným, zda se posledně citované ustanovení vztahuje i na smlouvy, které mají ze zákona písemnou formu. Tyto spory vyřešil Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ke sp. zn. 32 Odo 469/2005, ve kterém se přiklonil k závěru, že na smlouvy, které mají písemnou formu ze zákona, se neaplikuje ustanovení § 272 odst. 2 ObčZ, ale obecné ustanovení § 40 odst. 2 ObčZ. Tento závěr odůvodnil možností obcházet povinnou písemnou formu smluv v případě přijetí opačného názoru.

2.3 Ujednání o úrocích z prodlení

Právo na úroky z prodlení vzniká ze zákona, proto jej není nutné sjednávat. Je však možné sjednat odlišnou výši úroků z prodlení, než je stanovena zákonem. Ujednání o úrocích z prodlení nevyžaduje písemnou formu.

Obchodní zákoník umožňuje smluvním stranám sjednat si odlišnou výši úroků z prodlení než je stanovena občanskoprávními předpisy. Občanský zákoník se touto otázkou nezabývá a je sporné, zda je možné se od zákonné úpravy v občanskoprávních vztazích odchýlit. Toto je významné i v obchodněprávních vztazích, protože podle § 262 odst. 4 ObčZ odpovídá za porušení povinností smluvní strana, která není podnikatelem, podle ustanovení občanského zákoníku. Odpovědnost za prodlení je jedním typem odpovědnosti, proto se povinnost platit úroky z prodlení smluvní strany, která není podnikatelem, bude řídit občanským zákoníkem, i když se jedná o obchodněprávní vztah (např. z důvodu, že se jedná o absolutní obchod nebo na základě dohody stran o aplikaci obchodního zákoníku).²⁹

Podle judikatury Nejvyššího soudu není možné se v občanskoprávních vztazích smluvně odchýlit od zákonem stanovené výše úroků z prodlení.³⁰ Nejvyšší soud ČR vychází v tomto rozhodnutí ze skutečnosti, že úprava v obchodním zákoníku odchýlné ujednání výslovně připouští, kdežto úprava občanského zákoníku nikoliv, proto kdyby bylo úmyslem zákonodárce umožnit odchýlné ujednání v občanskoprávních vztazích,

---

²⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Odo 873/2006

³⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Odo 1117/2003

uvedl by to výslovně i v občanském zákoníku. Tento názor Nejvyššího soudu ČR nesdílím, naopak jsem názoru, že v soukromém právu není nutné, aby každé ustanovení, od kterého je možné se odchýlit, nutně tuto možnost výslovně stanovilo. Změna občanského zákoníku a příprava obchodního zákoníku neprobíhala úplně závisle na sobě, aby bylo možné dovodit takový závěr o úmyslu zákonodárce. Toto stanovisko bývá hájeno i tím, že úprava úroků z prodlení podle občanského zákoníku byla přejata z původní úpravy a byla pouze přemístěna. Vzhledem k tomu, že v socialistickém právu nebylo pochybnosti o kogentnosti tohoto ustanovení, nezměnilo jeho povahu ani jeho přemístění. Novelou občanského zákoníku z roku 1991 však došlo dle mého názoru ke změně občanského práva a jeho charakteru jako celku, není proto možné posuzovat izolovaně konkrétní ujednání, u něhož nedošlo ke změně jeho znění. Proto si myslím, že výklad, podle kterého je ustanovení § 517 odst. 2 občanského zákoníku kogentní, je v rozporu s čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Není zde žádný veřejný zájem na tom, aby nebylo možné si výši úroků z prodlení ujednat. Pro případ nepřiměřeně vysokých úroků z prodlení je zde dostatečný korektiv dobrých mravů.

2.4 Paralelní sjednání smluvní pokuty a úroků z prodlení

V rozporu se zákonem není souběžné sjednání úroku z prodlení a smluvní pokuty. Při takovém souběhu je však nutno klást zvýšené nároky na přiměřenost sjednané výše smluvní pokuty.³¹ V případě nepřiměřenosti výše smluvní pokuty by ji soud mohl snížit až na výši škody způsobené prodlením.³² V ustanovení § 121 odst. 3 ObčZ je stanoveno, že úrok z prodlení je příslušenstvím pohledávky. Úroky z prodlení však dle ustálené judikatury nelze požadovat z příslušenství pohledávky, tedy ani z úroků z prodlení. Smluvní pokuta netvoří příslušenství pohledávky, tedy její včasné nezaplacení způsobuje vznik nároku na úrok z prodlení.

Pokud si strany sjednají smluvní pokutu, může věřitel požadovat smluvní pokutu i úrok z prodlení.³³ Judikatura zastává názor, že oba instituty plní odlišnou funkci, a souběh je tedy možný: „*V posuzovaném případě si účastníci řízení písemně sjednali smluvní pokutu za prodlení s placením nájemného ve výši 0,5 % z dlužné částky za každý den*

³¹ Bejček, J. Skrytá úskalí smluvní pokuty. Ekonom. 30/1993, str. 60

³² Bejček, J. Skrytá úskalí smluvní pokuty. Ekonom. 30/1993, str. 60

³³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 29 Cdo 2495/98

prodlení. Na základě výše uvedeného nelze dospět k závěru, že uvedené smluvní ujednání o smluvní pokutě obchází ustanovení § 517 odst. 2 o.z. a prováděcího nařízení vlády č. 142/1992 Sb., a je tudíž neplatné podle § 39 obč.zák. (nárok na úrok z prodlení v zákonem stanovené výši tím není dotčen, když vznikl přímo ze zákona)³⁴

3. Zajišťovaná povinnost

3.1 Povinnost zajišťovaná smluvní pokutou

Smluvní pokuta může zajišťovat jakoukoliv povinnost, smluvní i zákonnou, peněžitou i nepeněžitou. K této problematice se vyjádřil Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ke sp. zn. 33 Odo 47/2002: „Smluvní pokuta, jako jeden ze zajišťovacích prostředků, je upravena v § 544 a § 545 obč. zák. Smluvní pokuta je peněžitá částka, kterou je dlužník povinen zaplatit věřiteli v případě, že nesplní svou smluvní povinnost, i když porušením povinnosti věřiteli nevznikne škoda (§ 544 odst. 1 obč. zák.). Smluvní pokutou lze zajišťovat jakoukoliv právní (smluvní nebo zákonnou) povinnost, ať již se týká např. peněžitého či jiného plnění.“

Avšak u povinností plynoucích přímo ze zákona existuje názor, že tato povinnost musí být buď přímo, nebo nepřímo vtělena do smlouvy.³⁵

Smluvní pokutou je možné zajistit pouze splnění konkrétní povinnosti nebo povinností, ale nikoliv splnění smlouvy jako celku.³⁶

Smluvní pokuta může být sjednaná pro případ nesplnění povinnosti včas, ve stanoveném místě, nekompletního plnění nebo plnění s vadami. Toto stanovisko zaujal Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ke sp. zn. 32 Odo 1113/2003: „Ustanovení § 544 odst. 1 ObčZ, jež je kogentní povahy, umožňuje sjednání smluvní pokuty pro případ porušení povinnosti ze smlouvy vyplývající, přičemž nezbytnou součástí ujednání o smluvní pokutě je zcela přesné a určité označení povinnosti, při jejímž nesplnění vznikne právo na smluvní pokutu. Okruh povinností, které je možno zajistit smluvní pokutou, není omezen, neboť každá platně sjednaná povinnost může být tímto způsobem zajištěna.

³⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 29 Cdo 335/2000

³⁵ Bejček, J.; Eliáš, K.; Raban, P. et al. Kurs obchodního práva: Obchodní závazky. 1/1994. str. 150

³⁶ Patěk, D. Smluvní pokuta v obchodních vztazích. C.H.BECK. 2006. str. 23

Obecně se např. může jednat o povinnost poskytnout plnění ve věcech, v činnostech nebo v penězích, o povinnost zdržet se nějaké činnosti; zajištěna může být i povinnost poskytnout plnění v dohodnutém místě, v dohodnutém čase, v potřebné jakosti, zajistit lze i porušení plnit bez právních vad a pokuta se může vztahovat i k plnění nekompletnímu.“

Povinnost zaplatit smluvní pokutu nelze vázat na odstoupení od smlouvy, i když je zapříčiněno porušením povinnosti. Odstoupení od smlouvy je výkonem práva a nikoliv porušením povinnosti.³⁷ Možné je pro případ porušení povinnosti sjednat možnost odstoupení od smlouvy a vedle toho povinnost zaplatit smluvní pokutu. Nárok na smluvní pokutu by mohl za splnění dalších podmínek založit neoprávněné odstoupení od smlouvy.³⁸

Smluvní pokutou lze zajistit i splnění povinnosti jinou osobou, než je povinný z ujednání o smluvní pokutě.³⁹ Smluvní pokuta může být plněna ve prospěch jiné osoby, než je věřitel zajištěné povinnosti, v tomto případě se bude jednat o smlouvu ve prospěch třetí osoby.

3.2 Povinnost zajišťovaná úroky z prodlení

Účastníci vztahu, ve kterém se uplatní úrok z prodlení, jsou věřitel a dlužník, který neplnil řádně a včas.

Úroky z prodlení zajišťují řádné a včasné plnění dluhu, tedy smluvní povinnosti, s výjimkou dluhů, za jejichž porušení zákon stanoví povinnost platit poplatek z prodlení. Úroky z prodlení zajišťují i povinnost zaplatit smluvní pokutu,⁴⁰ nenáleží však z dlužných úroků nebo jiného příslušenství.⁴¹

---

³⁷ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Odo 111/2004

³⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 3 Cdon 1032/96

³⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 25 Cdo 186/2000

⁴⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Odo 105/2003

⁴¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 35 Odo 101/2002

4. Předmět

4.1 Předmět povinnosti platit smluvní pokutu

Smluvní strany si mohou smluvní pokutu sjednat v peněžité i nepeněžité podobě.⁴² V odborné literatuře je však druhá možnost sporná, a to s ohledem na gramatický výklad právní úpravy, která na několika místech hovoří o zaplacení smluvní pokuty. Dle mého názoru bylo úmyslem zákonodárce upravit smluvní pokutu pouze jako plnění peněžité, protože v případě plnění smluvní pokuty používá občanský i obchodní zákoník bez výjimky pojem zaplacení a podstatnou náležitostí ujednání o smluvní pokutě je i určení její výše nebo stanovení způsobu určení její výše, což je možné pouze u peněžitého plnění. Podle ustanovení § 545 odst. 2 ObčZ je věřitel oprávněn domáhat se náhrady škody přesahující smluvní pokutu jen když je to mezi účastníky dohodnuto. Náhrada škody je zpravidla plnění peněžité. Jen peněžitá smluvní pokuta může přesahovat peněžitou náhradu škody.

V navrhovaném občanském zákoníku v ustanovení § 1892 je již přímo stanoveno, že smluvní pokuta může být ujednána i v jiném plnění než v peněžitém. Smluvní pokuta může být určena jako jednorázová částka či opakující se plnění, může být stanovena pevnou částkou nebo způsobem jejího určení, její výše se může odvíjet od délky prodlení dlužníka.⁴³ Lze ji stanovit jako procentní sazbu z peněžité částky za určité období⁴⁴ či může být sjednána i jako konkrétní částka za každý den prodlení.⁴⁵ Možná je i kombinace těchto způsobů stanovení výše smluvní pokuty. Dobu prodlení, za níž náleží smluvní pokuta, lze časově omezit.⁴⁶

Přiměřenost smluvní pokuty sjednané sazbou za dobu prodlení je shledána soudem mezi 0,5 % a 1 % denně z dlužné částky: *„Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu České republiky se v otázce úměry této sankční povinnosti již ustálila. Zatímco smluvní pokuta sjednaná ve výši zhruba 0,5 % denně z dlužné částky je posuzována jako platné ujednání, které je v souladu s dobrými mravy, ujednání o smluvní pokutě ve výši 1 %*

⁴² Bejček, J. Právní úprava a interpretační problémy smluvních pokut a úroků z prodlení. Časopis pro právní vědu a praxi. 1/1995. str. 31

⁴³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Odo 47/2002, 33 Odo 204/2001, 25 Cdo 119/99

⁴⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 29 Cdo 969/1999

⁴⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 29 Odo 426/2001

⁴⁶ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Odo 869/2004

denně je považováno za neplatný právní úkon, který se přičí dobrým mravům (srovnej např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2006, sp. zn. 33 Odo 447/2005, ze dne 27. 7. 2006, sp. zn. 33 Odo 810/2006, a ze dne 10. 4. 2001, sp. zn. 29 Cdo 1583/2000, uveřejněné v časopise Soubor rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 4 pod č. C 403).“⁴⁷
Některá rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR dokonce shledávají přiměřenost i nad 1 % dlužné částky denně.⁴⁸

Maximální výše smluvní pokuty v obchodním ani občanském zákoníku konkretizována není, je zcela závislá na vůli smluvních stran, soud však má v obchodněprávních vztazích moderační právo. Má právo nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, a to až do výše škody vzniklé do doby soudního rozhodnutí porušením smluvní povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta (§ 301 ObchZ).

Rozhodování soudu, které směřuje k využití moderačního práva, má tři fáze. V první fázi soud posuzuje, zda je smluvní pokuta nepřiměřená, ve druhé rozhoduje, zda využije moderačního práva a ve třetí posuzuje, na jakou výši smluvní pokutu sníží.⁴⁹

Pro posouzení otázky přiměřenosti nestanoví zákon žádná kritéria pro rozhodování soudu, proto je nutné posuzovat konkrétní okolnosti případu, zejména je nutné vycházet z těchto hledisek:

- 1) zda se jedná o pevně stanovenou částku nebo procentní sazbu za stanovenou časovou jednotku,⁵⁰
- 2) důvody, které ke sjednání posuzované výše smluvní pokuty vedly,⁵¹
- 3) okolnosti, které smluvní pokutu provázely,⁵²
- 4) hodnota a význam zajišťované povinnosti,⁵³
- 5) výše skutečně vzniklé škody,⁵⁴

---

⁴⁷ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Odo 438/2005

⁴⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Odo 204/2001 (přiměřená 2 % smluvní pokuta), 30 Cdo 2247/99 (3%)

⁴⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Odo 400/2004

⁵⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Odo 61/2005

⁵¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Odo 631/2002

⁵² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Odo 631/2002

⁵³ rozhodnutí Krajského soudu v Brně ke sp. zn. 24 Cm 597/93

⁵⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Odo 890/2002

6) sjednaná výše úroků z prodlení pro porušení dané povinnosti.⁵⁵

Naopak osobní, majetkové ani sociální poměry žalovaného nejsou kritériem při posuzování přiměřenosti či nepřiměřenosti výše smluvní pokuty, ani při rozhodování soudu o aplikaci ustanovení § 301 ObchZ.⁵⁶

Rozhodnutí o tom, zda využít moderační právo je oprávnění soudu nikoliv povinnost. Soud může takto postupovat i bez návrhu účastníka.⁵⁷ V této fázi zákon nestanoví žádná kritéria pro rozhodnutí soudu.⁵⁸

V poslední fázi musí soud přihlédnout k hodnotě a významu zajišťované povinnosti. K žádným dalším kritériím však přihlížet nemůže.⁵⁹

Soud může smluvní pokutu snížit nikoliv ji zcela prominout. Moderační právo v podstatě vylučuje možnost, aby smluvní pokuta byla v obchodněprávních vztazích pro její výši neplatná pro rozpor s dobrými mravy.⁶⁰ Moderační právo soudu tedy může zhojit pouze nepřiměřenou výši smluvní pokuty a ne jiné důvody neplatnosti ujednání o smluvní pokutě.

U smluvní pokuty sjednané jako procentní sazbu lze moderovat pouze konkrétní částku, nikoliv tuto sazbu.⁶¹

Podle občanského zákoníku není moderace možná, protože občanský zákoník ji nepřipouští. Z tohoto důvodu je dohoda o nepřiměřeně vysoké smluvní pokutě neplatná jako celek a nikoliv jen v části přesahující míru přiměřenosti.⁶²

U smluvní pokuty odvislé od délky prodlení dlužníka není možné nepřiměřenost poukazovat s ohledem na celkovou výši smluvní pokuty, protože tato výše závisí na chování dlužníka. Mohlo by se pak stát, že dlužník sám svým chováním způsobí neplatnost smluvní pokuty tím, že ji neplacením dluhu nechá narůst do nepřiměřené výše.⁶³

---

⁵⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Odo 47/2002

⁵⁶ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 23 Cdo 1646/2007

⁵⁷ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Cdo 3853/2007

⁵⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Odo 400/2004

⁵⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 29 Odo 1105/2003

⁶⁰ Čech, P. K přiměřenosti smluvní pokuty. Právní rádce. 5/2008. str. 24

⁶¹ rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ke sp. zn. 15 Co 481/93. uveřejněno v časopise Soudní judikatura. 5/1999. str. 170

⁶² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Odo 875/2005

⁶³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Odo 1299/2006

Výše smluvní pokuty musí být zjistitelná ke dni porušení smluvní povinnosti, jako konkrétní jednorázová částka.⁶⁴ Smluvní pokuta nesmí být nepřiměřená, nepřiměřeně vysoká, ale i nepřiměřeně nízká, protože by se jí mohlo zneužívat jako obcházení ustanovení § 386 odst. 1 ObchZ, který upravuje zákaz vzdání se nároku na náhradu škody před porušením povinnosti, z něhož může škoda vzniknout.

Aby soud mohl smluvní pokutu moderovat, musí na ni být platně existující a vymahatelný nárok. V případě, že nárok na smluvní pokutu již zanikl (např. ji dlužník již zaplatil nebo věřitel ji započel), soud nemůže uplatnit moderační právo.⁶⁵

4.2 Předmět povinnosti platit úroky z prodlení

Předmětem povinnosti platit úroky z prodlení je peněžité plnění.

Obchodní zákoník dává přednost dohodě stran o výši úroků z prodlení. Není-li takové dohody, je dlužník povinen platit úroky z prodlení ve výši stanovené předpisy práva občanského.

Stanoví-li dohoda úrokovou sazbu, avšak nestanoví dobu prodlení, pro kterou se sazba uplatní, nezpůsobí to neplatnost ujednání a sazba se považuje za roční.⁶⁶

Ustanovení § 517 odst. 2 ObčZ odkazuje ohledně výše úroků z prodlení na prováděcí právní předpis. Tím je nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku, v platném znění.

Výše úroků z prodlení se podle tohoto nařízení vypočte na základě roční sazby, která představuje součet repo sazby stanovené Českou národní bankou a čísla sedm. Tato sazba se stanoví podle repo sazby platné k prvnímu dni kalendářního pololetí, v němž trvá prodlení dlužníka. Tato právní úprava se však vztahuje na prodlení, k němuž došlo od 28. 4. 2005.

Výše zmíněná úprava představuje transpozici směrnice č. 2000/35/ES, o postupu proti opožděným platbám v obchodních transakcích (dále jen „Směrnice“). Účelem této směrnice bylo sjednotit pravidla platebních operací v jednotlivých členských státech a

---

⁶⁴ rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ke sp. zn. 8 Co 2675/96

⁶⁵ Čech, P. K přiměřenosti smluvní pokuty. Právní rádce. 5/2008. str. 25, rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 odo 487/2004

⁶⁶ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Cdo 1045/2007

usnadnění fungování vnitřního trhu. Na základě této směrnice bylo přijato nařízení vlády č. 163/2005 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku.

Směrnice přinesla změny ve způsobu výpočtu úroků z prodlení, zvýšení výše a ztížení výpočtu úroku z prodlení. Novinkou je nutnost aktualizovat výši úrokové sazby za každých šest kalendářních měsíců.⁶⁷

Směrnice požaduje zavedení výše úroku z prodlení ve výši součtu úrokové sazby rovnocenné úrokové sazbě pro hlavní refinanční operace stanovené centrální bankou a nejméně sedmi procentních bodů s tím, že sazba platná první den daného pololetí se použije na období následujících šesti měsíců, jen pro oblast obchodních závazkových vztahů (obchodních transakcí) a pouze pro případ, že výše úroku z prodlení nebude sjednána ve smlouvě. Česká právní úprava však přejala tuto úpravu pro celou oblast soukromého práva.

S účinností od 1. 7. 2010 se však tato úprava mění a rozhodným dnem pro výpočet sazby bude poslední den kalendářního pololetí, jenž předchází kalendářnímu pololetí, v němž došlo k prodlení. Tato sazba bude po celou dobu trvání prodlení neměnná. Tato úprava se bude vztahovat pouze na prodlení, k němuž došlo po účinnosti novely nařízení.

Výše úroků z prodlení nesmí být v rozporu se zákonem nebo odporovat dobrým mravům. V obchodněprávních vztazích není žádným právním předpisem stanovena maximální výše úroků z prodlení. V rozporu se zákonem by bylo takové ujednání o výši úroků z prodlení, které by zakládalo trestný čin lichvy. Při posuzování rozporu výše úroků z prodlení s dobrými mravy je nutné obdobně jako u smluvní pokuty zohlednit všechny okolnosti daného případu a dají se použít i obdobná kritéria.⁶⁸

V případě úroků z prodlení obchodní zákoník neupravuje moderační právo soudu. Soud nemůže přiznat ani část úroků z prodlení v míře nepřesahující hranici nemravnosti.

---

⁶⁷ Hulva, T. Nová úprava úroku z prodlení a potírání prodlení v obchodních transakcích. Bulletin advokacie. 1/2006. str. 23

⁶⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Odo 400/2002

Ujednání o nepřiměřeně vysokých úrocích z prodlení je neplatné jako celek.⁶⁹ Neplatnost tohoto ujednání však nezpůsobuje neexistenci práva na zaplacení úroků z prodlení jako je tomu u smluvní pokuty. Právo na úroky z prodlení vzniká ze zákona a v případě neplatnosti ujednání o výši úroků z prodlení náleží věřiteli úroky v zákonné výši.

5. Vznik práva a splatnost

5.1 Vznik práva na smluvní pokutu

Právo na smluvní pokutu vzniká okamžikem porušení povinnosti, kterou smluvní pokuta zajišťuje. V případě, že smluvní pokuta závisí na délce prodlení dlužníka, vzniká každým dnem jednotlivé právo na příslušnou část smluvní pokuty.

Právo vzniká bez ohledu na zavinění, ale toto dispozitivní ustanovení je možné dohodou stran změnit.⁷⁰ V obchodně právních vztazích není možné uplatnit okolnosti vylučující odpovědnost (§ 545 odst. 3 ObčZ), protože jejich aplikace vylučuje ustanovení § 300 ObchZ.⁷¹ V tomto ohledu je však taky možná odchylná úprava dohodou. Jediná okolnost, která vylučuje odpovědnost dlužníka, je prodlení věřitele ohledně zajištěné povinnosti.⁷²

Právo na smluvní pokutu vzniká bez ohledu na to, zda porušením povinnosti vznikla škoda.

5.2 Splatnost smluvní pokuty

Obchodní zákoník splatnost smluvní pokuty neupravuje, proto v případě, že splatnost není mezi stranami dohodnuta, je splatná na výzvu věřitele. Výzva může být učiněna ihned po vzniku nároku a dlužník je povinen plnit bez zbytečného odkladu (§ 340 odst. 2 ObchZ). Za výzvu se považuje i podání žaloby, tento postup je však nevýhodný s ohledem na náhradu nákladů řízení. Dlužník je pak povinen plnit bez zbytečného odkladu po tom, co je mu doručena žaloba.⁷³

---

⁶⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Odo 1022/2004

⁷⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 29 Odo 50/2001

⁷¹ Hušek, J. Smluvní (konvenční) pokuta v obchodních vztazích. Obchodní právo. 6/1994. str. 2

⁷² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Odo 225/2003

⁷³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Odo 105/2003

5.3 Vznik práva na úroky z prodlení

Právo na úroky z prodlení vzniká okamžikem prodlení dlužníka. Je to den následující po dni, v němž se stala splatnou povinnost, která v tento den nebyla splněna nebo nebyla splněna řádně. Výše úroku z prodlení je sice závislá na době prodlení, nicméně právo na úroky z prodlení vzniká pouze jednou k výše uvedenému okamžiku, nevzniká každým dnem nové právo v příslušné výši, jako je tomu u smluvní pokuty.⁷⁴

Právo vzniká bez ohledu na zavinění. Jediným liberačním důvodem je prodlení věřitele. Stejně jako u smluvní pokuty vzniká právo bez ohledu na to, zda porušením povinnosti vznikla škoda.

Pro vztahy mezi podnikateli nebo vztahy mezi podnikateli a veřejnoprávními korporacemi nebo podnikateli a státními příspěvkovými organizacemi, jejichž předmětem je úplatná dodávka zboží nebo služeb, upravuje ustanovení § 369a odst. 1 ObchZ okamžik vzniku práva na úroky z prodlení stejně jako obecná úprava. Druhý odstavec tohoto ustanovení stanoví okamžik vzniku práva na úroky z prodlení pro případ, že splatnost závazku není sjednána ve smlouvě. Jedná se v podstatě o úpravu splatnosti těchto závazků.

Právo na úroky z prodlení vzniká:

- a) uplynutím 30 dnů ode dne, kdy dlužník obdržel fakturu nebo obdobnou žádost o zaplacení,
- b) není-li možno určit den obdržení faktury nebo obdobné žádosti o zaplacení, uplynutím 30 dnů od obdržení zboží nebo služby,
- c) obdrží-li dlužník fakturu nebo obdobnou žádost o zaplacení dříve než zboží nebo služby, uplynutím 30 dnů od obdržení zboží nebo služby, nebo
- d) jestliže zákon nebo smlouva ukládá převzetí nebo ověření shody zboží nebo služby se smlouvou a jestliže dlužník obdrží fakturu nebo obdobnou žádost o zaplacení před nebo při převzetí nebo před nebo při ověření shody, uplynutím 30 dnů po tomto pozdějším datu.

---

⁷⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 21 Cdo 681/2006

První případ splatnosti (písm. a) vyvolává pochybnosti, protože říká, že není potřeba výzvy, pokud byla doručena faktura nebo obdobná žádost o zaplacení. Co jiného je faktura nebo obdobná žádost o zaplacení než výzva k zaplacení? Problém pak spočívá v tom, že po výzvě je dlužník povinen plnit bez zbytečného odkladu, kdežto po obdržení faktury nebo obdobné žádosti k plnění je dlužník povinen plnit do třiceti dnů. Toto ustanovení považuji za odchýlnou úpravu od ustanovení § 340 odst. 2 ObchZ a ve výše uvedených vztazích je dlužník povinen plnit do 30 dnů ode dne, kdy obdrží žádost věřitele o zaplacení, není-li splatnost dohodnuta ve smlouvě.

Písmeno b) je podle mého názoru možné použít jenom na případy, kdy doručení faktury nebo jiné žádosti je nesporné, není pouze možné zjistit den, kdy se tak stalo.

Třetí odstavec tohoto ustanovení váže povinnost platit úroky z prodlení na existenci odpovědnosti za prodlení. Jak jsem však již uvedla výše, odpovědnost za prodlení je objektivní s pouze jedním liberačním důvodem – prodlením věřitele.

Dle ustanovení § 369a odst. 4 ObchZ dohoda stran odchýlná od výše uvedeného ustanovení a dohoda o výši úroku odchýlná od výše stanovené předpisy práva občanského, která je i s ohledem na konkrétní okolnosti případu, praxi zavedenou mezi stranami a na obchodní zvyklosti zřejmě zneužívající ve vztahu k věřiteli, je neplatná. Jestliže soud zjistí, že dohoda podle věty první je zneužívající a neexistuje objektivní důvod pro úpravu ve smlouvě odchýlnou od odstavců 2 a 3 nebo odchýlné výši úroku, použijí se odstavce 2 a 3 a výše úroku stanovená předpisy obecného občanského práva; právo na náhradu škody podle § 369 odst. 2 ObchZ není dotčeno.

5.4 Splatnost úroků z prodlení

Úroky z prodlení jsou příslušenstvím pohledávky a jsou splatné spolu s ní. Z podstaty úroků z prodlení plyne, že pohledávka je již v okamžiku vzniku práva na úroky z prodlení splatná.

5.5 Souběh vzniku práva na smluvní pokutu a úroky z prodlení

V případě, že si smluvní strany sjednají smluvní pokutu pro případ prodlení s plněním peněžitého závazku, vzniká dlužníkovi v případě prodlení povinnost platit jak smluvní pokutu, tak úroky z prodlení. V případě, že je ve smlouvě sjednána i odlišná výše úroků

z prodlení, je nutné posuzovat výši smluvní pokuty a úroků z prodlení jako celek, zda takto nejsou v rozporu s dobrými mravy.⁷⁵

6. Zánik práva a nároku

6.1 Zánik povinnosti zaplatit smluvní pokutu

U smluvní pokuty se uplatní jak obecné důvody zániku závazků společné pro všechny závazky, tak zvláštní důvody plynoucí z akcesority smluvní pokuty.

Smluvní pokuta zaniká jejím splněním. Zejména v případě, kdy peněžitá smluvní pokuta zajišťuje peněžitou povinnost, bude důležité určit, která povinnost je plněna platbou dlužníka. Věřitel má v tomto případě právo na splnění zajištěné povinnosti, smluvní pokuty, úroků z prodlení a případně náhrady škody, je-li ve smlouvě dohodnuto, že ji smluvní pokuta nevylučuje.

Jestliže dlužníková platba nepokrývá všechny tyto částky, je nutné určit, kterou povinnost splnil. Tuto problematiku řeší ustanovení § 330 ObchZ, které je celé dispozitivní, proto má přednost dohoda stran. Není-li takové dohody, použije se platba na splnění té povinnosti, kterou určí dlužník při plnění. Neurčí-li dlužník povinnost, kterou plní. Podle ustanovení § 330 odst. 3 ObchZ má-li dlužník vůči věřiteli několik peněžitých závazků a dlužník neurčí, který závazek plní, placení se týká nejdříve závazku, jehož splnění není zajištěno nebo je nejméně zajištěno. Původní povinnost je zajištěna smluvní pokutou, kdežto povinnosti zaplatit smluvní pokutu a náhradu škody zajištěny nejsou. Podle ustanovení § 330 odst. 4 ObchZ placení se týká náhrady škody teprve, když byl splněn peněžitý závazek, z jehož porušení vznikla povinnost k náhradě škody. Vzhledem k tomu, že původní povinnost bude hrazena až po nezajištěných pohledávkách, je první v pořadí k úhradě smluvní pokuta. Pak přijde na řadu původní povinnost, tady je ale nutné se vypořádat s úroky z prodlení, které jsou jejím příslušenstvím. Podle ustanovení § 330 odst. 2 ObchZ se při plnění peněžitého závazku započte placení nejprve na úroky a potom na jistinu, proto jako druhá v pořadí bude splněna povinnost zaplatit úroky z prodlení. Pak přijde na řadu původní povinnost a nakonec povinnost nahradit škodu.

---

⁷⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 29 Cdo 742/99

Dalším důvodem zániku smluvní pokuty je dohoda. Jak jsem již uváděla výše v čl. 2.3, je stejně jako pro změnu tak i pro skončení ujednání o smluvní pokutě nutná písemná forma.

Zánik z důvodu nemožnosti plnění, smrtí dlužníka a smrtí věřitele v případě peněžité smluvní pokuty prakticky nepřichází v úvahu.

Ujednání o smluvní pokutě může být časově omezeno, to se však nevztahuje na povinnost zaplatit smluvní pokutu, která již v této lhůtě vznikla.

Povinnost zaplatit smluvní pokutu není nepřetržitá nebo opakovaná činnost, ani závazek zdržet se určité činnosti nebo strpět určitou činnost, proto ujednání o smluvní pokutě není možné vypovědět.

Smluvní pokutu lze prominout. Dohoda musí být uzavřena písemně. Jednostranné prohlášení věřitele o prominutí zaplacení smluvní pokuty nezpůsobuje zánik závazku. Nelze prominout právo na zaplacení smluvní pokuty v době, kdy ještě nevznikl nárok na její zaplacení (§574 ObčZ).

Smluvní pokuta dále zaniká splnutím, započtením a narovnáním. Je-li to dohodnuto, je možné od ujednání o smluvní pokutě odstoupit, tato varianta je však málo pravděpodobná.

Ujednání o smluvní pokutě zaniká i zánikem zajištěné pohledávky. To se však nevztahuje na smluvní pokutu, na niž vzniklo právo do okamžiku zániku zajištěné pohledávky. To plyne z ustanovení § 302 ObchZ, podle kterého se odstoupení od smlouvy nedotýká nároku na zaplacení smluvní pokuty. Podle mého názoru se jedná o nárok, který již vznikl před účinností odstoupení od smlouvy⁷⁶ a tyto účinky lze vztáhnout i na jiné důvody zániku závazků. I u smluvní pokuty sjednané procentní sazbou odstoupením od smlouvy končí prodlení dlužníka a smluvní pokuta dále nenarůstá.⁷⁷

---

⁷⁶ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 33 Odo 131/2003

⁷⁷ Obchodní zákoník s podrobným komentářem pro právní a podnikatelskou praxi. Trizonia. svazek 8. 1992. s. 315

6.2 Zánik povinnosti zaplatit úroky z prodlení

Závěry týkající se povinnosti zaplatit smluvní pokutu se vztahují i na povinnost zaplatit úroky z prodlení.

V případě odstoupení od smlouvy o úvěru stanoví pro úroky z prodlení odchylku ustanovení § 506 ObchZ – po odstoupení od úvěrové smlouvy úroky z prodlení dále narůstají.⁷⁸

6.3 Promlčení práva na smluvní pokutu a úroky z prodlení

Podle ustanovení § 393 odst. 1 ObchZ počíná u práv vzniklých z porušení povinnosti promlčecí doba běžet dnem, kdy byla povinnost porušena, jestliže není pro promlčení některých těchto práv stanovena zvláštní úprava.

V případě smluvní pokuty určené sazbou za dobu prodlení vzniká každým dnem nový nárok na smluvní pokutu v příslušné výši, proto běží promlčecí doba od každého dalšího dne prodlení, ale to jen ohledně částky, která přísluší za jeden den prodlení.⁷⁹ To však platí jenom do okamžiku, ve kterém se promlčí zajištěná pohledávka. Promlčením zajištěné pohledávky končí prodlení dlužníka a další právo na smluvní pokutu nevzniká. Uplatní-li dlužník v soudním řízení námitku promlčení, může soud věřiteli přiznat jen nepromlčenou část smluvní pokuty.⁸⁰ Tak např. dojde k porušení povinnosti, která je zajištěna smluvní pokutou stanovenou procentem z dlužné částky za den prodlení. Věřitel zažaluje danou pohledávku i se smluvní pokutou a dlužník v tomto řízení vznesl námitku promlčení. Zajištěná pohledávka se promlčela po čtyřech letech od její splatnosti, smluvní pokuta tedy narůstala jen do čtyř let od splatnosti pohledávky, na další smluvní pokutu již nárok nevznikl. U části smluvní pokuty došlo také k promlčení, a to ohledně té, která vznikla za dni prodlení předcházející čtyř letem před podáním žaloby. Soud tak přizná pouze pohledávku na smluvní pokutu, která vznikla od dvou do čtyř let od splatnosti zajištěné pohledávky.

---

⁷⁸ rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ke sp. zn. 5 Cmo 304/94. publikované v časopise Právní rozhledy. 5/1995. str. 227

⁷⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 29 Odo 847/2001

⁸⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Cdo 2480/2007

Naopak u úroků z prodlení vzniká nárok na úroky z prodlení pouze jednou, trvajícím prodlením se pouze mění výše nároku. Běží tedy jedna promlčecí doba od prvního dne prodlení.⁸¹

Promlčecí dobu u práva na úroky z prodlení však není svázána s promlčecí dobou u práva na jistinu a mohou běžet samostatně. Uplatní-li věřitel svou pohledávku u soudu v rámci promlčecí doby a až následně uplatní úroky z prodlení, může dojít k jejich promlčení, i když samotná pohledávka promlčena není, nebo naopak.⁸² V případě, že dojde k promlčení jistiny, ale ne úroků z prodlení, narůstají úroky z prodlení podobně, jak je tomu u smluvní pokuty jen do okamžiku promlčení jistiny.⁸³

7. Vymáhání

Smluvní pokuta a úroky z prodlení nezajišťují věřiteli skutečné uspokojení jeho pohledávky z majetku dlužníka. Mají zejména motivační funkci. V praxi je pravděpodobné, že dlužník, který je v prodlení se splněním zajištěné povinnosti, se dostane do prodlení i s plněním smluvní pokuty nebo úroků z prodlení. Věřiteli pak nezbyvá nic jiného, než svou pohledávku (jak zajištěnou, tak na smluvní pokutu a úroky z prodlení) uplatnit v soudním (nebo rozhodčím) řízení nalézacím a následně se uspokojit na majetku dlužníka v rámci výkonu rozhodnutí. V případě úspěšného výkonu rozhodnutí pak bude vymožená smluvní pokuta a úroky z prodlení představovat určitou satisfakci věřitele.

Věřitel může v soudním řízení uplatnit právo na smluvní pokutu nebo úroky z prodlení i samostatně, bez uplatnění zajišťované povinnosti.

Výjimkou, která umožňuje věřiteli obejít nalézací řízení, je notářský zápis se svolením k vykonatelnosti. Jedná se o zápis o právním úkonu, kterým se zakládá závazkový vztah nebo o právním úkonu, kterým se uznává již existující závazkový vztah. Předmětem těchto závazkových vztahů však musí být peněžitá povinnost. Notářský zápis pak slouží jako exekuční titul.

---

⁸¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 21 Cdo 3173/2005, 21 Cdo 681/2006

⁸² Chalupa, L. Právní povaha příslušenství pohledávky. Bulletin advokacie. 9/2006. str. 35

⁸³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Cdo 4179/2007

Aby bylo uplatnění práva u soudu úspěšné, musí zejména existovat. Právo musí existovat v okamžiku vyhlášení rozhodnutí (§ 154 odst. 1 občanského soudního řádu). Tzn., že právo v okamžiku podání žaloby ještě nemusí existovat, může vzniknout i v průběhu řízení. To platí i naopak, zanikne-li žalobou uplatněný nárok v průběhu řízení, žaloba bude neúspěšná (důvod zániku však může mít význam pro přiznání náhrady nákladů řízení). Pohledávka musí být k okamžiku vyhlášení rozsudku splatná. Není-li splatnost pohledávky dohodnuta, je možné doručení žaloby žalovanému považovat za výzvu k zaplacení (to však taky může mít dopad na případnou náhradu nákladů řízení). Promlčená pohledávka může být úspěšně uplatněna u soudu v případě, že žalovaný neveznese námitku promlčení. Smluvní pokutu i úroky z prodlení lze uplatnit žalobou samostatně bez zajišťované povinnosti.

Žaloba musí směřovat proti osobě, která je povinna plnit smluvní pokutu nebo úroky z prodlení. Dojde-li po podání žaloby k zániku nebo smrti žalovaného, uplatní se ustanovení § 107 občanského soudního řádu a v řízení se pokračuje s právními nástupci žalovaného, je-li to možné. Došlo-li však k zániku nebo smrti žalovaného ještě před zahájením řízení, má žalobce možnost podle ustanovení § 92 odst. 2 občanského soudního řádu navrhnout aby žalovaný z řízení vystoupil a aby na jeho místo vstoupil někdo jiný. S tímto postupem však musí souhlasit soud.

Úroky z prodlení jsou opětující dávky ve smyslu ustanovení § 154 odst. 2 občanského soudního řádu a soud může uložit plnění i ohledně úroků z prodlení, které narostou po vyhlášení rozhodnutí.⁸⁴ Opačný závěr platí pro smluvní pokutu sjednanou procentní sazbou za dobu prodlení.⁸⁵

Přijetím nové úpravy výpočtu výše úroků z prodlení nařízením vlády č. 163/2005 Sb. se v odborné literatuře objevovali rozporné názory na to, jak formulovat petit, kterým mají být přiznané úroky z prodlení. V dnešní době je už právní praxe ustálena a petit je nutné formulovat tak, že do okamžiku jeho formulace se výše sazby úroků z prodlení vypočte pro každé kalendářní pololetí trvajících prodlení a pro budoucí úroky z prodlení do zaplacení se v petitu vymezí způsob výpočtu jejich výše, jak jej stanoví nařízení vlády.

---

⁸⁴ stanovisko občanskoprávního kolegia a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. dubna 2006 č.j. Cpjn 2002/2005, k rozhodování soudů ve věcech úroků z prodlení

⁸⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Cdo 3634/2008

Soud pak při vyhlášení rozhodnutí vypočte ještě výši sazby úroků z prodlení za kalendářní pololetí, které nastaly mezi podáním žaloby a vyhlášením rozhodnutí. Soud v rozhodnutí může stanovit i přesnou výši úroků z prodlení, které narostly do okamžiku vyhlášení rozhodnutí, místo stanovení výše jejich sazby.

Uvedené závěry shrnul Nejvyšší soud ČR ve stanovisku ke sp. zn. Cjpn 2002/2005: „*Úroky z prodlení splatné za dobu do vyhlášení (vydání) rozhodnutí soud přizná ve výroku svého rozhodnutí tak, že buď jejich výši přesně vyčíslí, nebo že uvede jejich výši (sazbu) v procentech a dobu, za kterou musí být v této výši zaplacený... Úroky z prodlení určované podle ustanovení § 1 nařízení vlády č. 142/1994 Sb., které se stanou splatnými teprve v budoucnu, soud přizná ve výroku svého rozhodnutí tak, že počínaje dnem následujícím po vyhlášení (vydání) rozhodnutí až do zaplacení uloží jejich zaplacení ve výši, které odpovídá v každém jednotlivém kalendářním pololetí trvání prodlení v procentech součtu čísla 7 a repo sazby (limitní sazby pro dvoutýdenní repo operace) vyhlášené ve Věstníku České národní banky ve výši platné vždy k prvnímu dni příslušného kalendářního pololetí.*“

Pro určitost petitu je dostatečné, že je z něj patrné, že se „*žalobce domáhá práva (nároku) na úroky z prodlení, za jaké období mu mají být úroky z prodlení přisouzeny a zda mu mají být úroky z prodlení požadované podle prováděcího předpisu přisouzeny v plné výši nebo jen zčásti, a zda jde – je-li předmětem řízení obchodní závazkový vztah – o úroky sjednané mezi účastníky nebo určené prováděcím předpisem vydaným na základě zmocnění obsaženého v ustanovení § 517 odst. 2, části věty za středníkem obč. zák.*“⁸⁶

Pro účely stanovení bagatelních věcí (§ 202 odst. 2 a § 237 odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu) se k příslušenství pohledávky nepřihlíží. Jsou-li tedy předmětem odvolání, resp. dovolání pouze úroky z prodlení, které byly žalovány spolu s jistinou, je podání odvolání, resp. dovolání jen proti výroku o úrocích z prodlení nepřipustné.⁸⁷

---

⁸⁶ stanovisko občanskoprávního kolegia a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. dubna 2006 č. j. Cjpn 2002/2005, k rozhodování soudů ve věcech úroků z prodlení

⁸⁷ Chalupa, L. Právní povaha příslušenství pohledávky. Bulletin advokacie. 9/2006, str. 35

Uplatňování smluvní pokuty a úroků z prodlení u soudu je výkonem práva, které nesmí být v rozporu s dobrými mravy a zásadami poctivého obchodního styku. To bude zejména výkon práva, tedy takové jednání které by „*opomíjelo zajišťovací, sankční a kompenzační charakter institutu smluvní pokuty, nevycházelo by z jeho smyslu, popř. by jej dokonce zneužívalo k poškození dlužníka.*“⁸⁸

V rozporu s dobrými mravy je i situace, kdy věřitel fakticky znemožní dlužníkovi plnění dluhu: „*Jestliže dlužník porušil povinnost platit včas dohodnuté splátky úvěru jen proto, že mu věřitel (spořitelní a úvěrní družstvo) znemožnil nakládat s peněžními prostředky uloženými na účtech, které pro dlužníka vedl, je vymáhání smluvní pokuty vzniklé porušením výše uvedené povinnosti dlužníka výkonem práva v rozporu s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 obč. zák.).*“⁸⁹

8. Vztah k jiným institutům

V této kapitole se budu zabývat vztahem smluvní pokuty a úroků z prodlení k jiným institutům závazkového práva. Bude se jednat zejména o náhradu škody, v níž mají oba tyto instituty historické kořeny a pak o některé zajišťovací instituty, mezi něž je řazena i smluvní pokuta.

8.1 Náhrada škody a smluvní pokuta

V obecném zákoníku občanském byla smluvní pokuta upravena v hlavě třicáté – o právu na náhradu škody a zadostiučinění, a to v rámci ustanovení o způsobu náhrady škody. I dnes je smluvní pokuta považována za paušalizovanou náhradu škody.

Tyto vztahy smluvní pokuty a náhrady škody se odráží i v současné právní úpravě. Podle ustanovení § 545 odst. 2 občanského zákoníku věřitel není oprávněn požadovat náhradu škody způsobené porušením povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. Toto pravidlo je však možné dohodou stran vyloučit, a to buď tak, že věřitel má právo na náhradu škody přesahující smluvní pokutu, nebo má nárok na celou náhradu škody vedle smluvní pokuty. Smluvní pokuta nevylučuje případný nárok na náhradu škody vzniklé porušením povinnosti zaplatit smluvní pokutu.

---

⁸⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 32 Odo 202/2006

⁸⁹ rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ke sp. zn. 15 Co 162/2004

Tento vztah je vyjádřen i v ustanovení § 301 obchodního zákoníku, podle kterého může soud snížit nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu až do výše škody vzniklé do doby soudního rozhodnutí porušením smluvní povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. K náhradě škody vzniklé později je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty. Tady však již musí věřitel prokazovat všechny znaky zakládající odpovědnost za škodu.

Nárok na smluvní pokutu vzniká bez ohledu na to, zda byla porušením povinnosti způsobena škoda. Smluvní pokuta ulehčuje pozici věřitele, který nemusí prokazovat vznik škody a její výši.

Vztah smluvní pokuty a náhrady škody je možné posuzovat i z jiného pohledu. Zaplacená smluvní pokuta může představovat škodu osoby, kterou způsobila třetí osoba. Otázkou předvídatelnosti takové škody se zabýval Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ke sp. zn. 32 Cdo 2843/2008: *„Škoda spočívající v zaplacení smluvní pokuty zhotovitelem není ve vztahu k jeho subdodavateli předvídatelná ve smyslu ustanovení § 379 obch. zák., jestliže subdodavatel znal obsah smlouvy uzavřené mezi zhotovitelem a objednatelem a byla-li smluvní pokuta za porušení povinností z této smlouvy sjednána až po uzavření subdodavatelské smlouvy....S dovolatelkou lze souhlasit, že ujednání o smluvní pokutě je běžným způsobem zajištění plnění závazku ve stavebnictví, které lze předvídat. Nemůže být ale považováno za předvídatelné, pokud jedna smluvní strana závazkového vztahu, jako subdodavatel, má v době vzniku závazkového vztahu najisto postaveno, že druhá smluvní strana – objednatel, není zavázána, jako zhotovitel v jiném smluvním vztahu ke svému smluvnímu partnerovi (objednateli) povinností zaplatit smluvní pokutu.“*

Aby smluvní pokuta mohla být považována za škodu, musí dojít k jejímu zaplacení: *„Dokud dlužník nezaplatil dlužnou částku svému věřiteli, nemůže úspěšně uplatnit nárok na její náhradu z titulu odpovědnosti třetí osoby za škodu, neboť škoda mu zatím nevznikla; samotná existence pohledávky věřitele vůči dlužníku ani soudní rozhodnutí o povinnosti dlužníka zaplatit dluh není totiž skutečnou škodou ani ušlým ziskem.“⁹⁰*

---

⁹⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ke sp. zn. 25 Cdo 986/2001

8.2 Náhrada škody a úroky z prodlení

Podobně jako smluvní pokuta mají úroky z prodlení svůj historický původ v ustanoveních o způsobu náhrady škody.

Podle ustanovení § 369 odst. 2 obchodního zákoníku má věřitel nárok na náhradu škody způsobené prodlením se splněním peněžitého závazku, jen pokud tato škoda není kryta úroky z prodlení.

Podobně jako u smluvní pokuty není nutné, aby porušením povinnosti byla způsobena škoda.

8.3 Některé zajišťovací instituty a smluvní pokuta

Smluvní pokuta je podle současné právní úpravy řazena mezi zajišťovací instituty. Na rozdíl od jiných zajišťovacích institutů, neumožňuje smluvní pokuta uhrazení zajištěné povinnosti z majetkové sféry dlužníka nebo třetí osoby. Proto je v úpravě nového občanského zákoníku řazena vedle těchto institutů jako utvrzení závazku.

Vzhledem k tomu, že smluvní pokuta je samostatným závazkovým vztahem, existujícím vedle zajišťovaného závazkového vztahu, nevztahuje se zajištění zajišťovaného závazkového vztahu jiným zajišťovacím institutem taky na povinnost zaplatit smluvní pokutu. To by muselo být ujednáno při zřízení takového zajištění.

Ve vztahu k zástavnímu právu se k této problematice vyjádřil Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ke sp. zn. 21 Cdo 3161/2006: *„Smluvní pokuta sjednaná pro případ porušení smluvní povinnosti není - jak dovodila již ustálená judikatura soudů (srov. například usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 1. 1997, sp. zn. 1 Cmo 744/96, uveřejněné pod č. 5 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1998) - příslušenstvím pohledávky ze smlouvy, v níž byla sjednána, ale samostatným právem. Zástavní právo vzniklé k zajištění pohledávky se proto na smluvní pokutu - na rozdíl od příslušenství pohledávky - bez dalšího nevztahuje; smluvní pokuta sjednaná pro případ porušení smluvní povinnosti je zajištěna zástavním právem jen tehdy, bylo-li v její prospěch (spolu s pohledávkou ze smlouvy nebo samostatně) zástavní právo výslovně zřízeno.“*

8.4 Některé zajišťovací instituty a úroky z prodlení

Úroky z prodlení jsou příslušenstvím pohledávky, proto se zajištění této pohledávky některým ze zajišťovacích institutů zajišťuje i povinnost platit úroky z prodlení.

Závěr:

V této práci se zabývám smluvní pokutou a úrokem z prodlení dle Obchodního zákoníku. Práce je rozdělena do osmi kapitol ve kterých se pojednává o vymezení smluvní pokuty a úroků z prodlení, vývojem smluvní pokuty a úroků z prodlení a jejich zahraniční úpravou, ujednáním o sp a úrocích z prodlení, zajišťovanými povinnostmi smluvní pokuty a úroků z prodlení, předmětem povinnosti platit smluvní pokutu a předmětem povinnosti platit úrok z prodlení, vznikem práva na smluvní pokutu a úrok z prodlení a splatností, zánikem povinnosti zaplatit smluvní pokutu a úrok z prodlení a promlčením, vymáháním smluvní pokuty a úroků z prodlení a v poslední části je upraveno porovnání smluvní pokuty, úroků z prodlení s jinými instituty.

Výše byla popsána úprava smluvní pokuty a úroků z prodlení v zahraniční úpravě, popsán historický vývoj těchto dvou institutů a úprava v navrhovaném občanském zákoníku. V této práci jsem se zaměřila na porovnání smluvní pokuty a úroků z prodlení mezi sebou, na vytknutí zvláštností jednotlivých institutů a porovnání interpretačních problémů smluvní pokuty a úroků z prodlení dle občanského a obchodního zákoníku. Smluvní pokuta je zajišťovací institut, který lze sjednat pouze v písemné podobě před při i po uzavření smlouvy. Může být součástí smlouvy či sjednána samostatně. Oproti tomu úrok z prodlení je možné sjednat, ale jen v jedinečných případech, jimiž se výše zabývám. Výhodou úroku z prodlení je, že vyplývá přímo ze zákona. Dokonce lze uplatnit i ze smluvní pokuty. Další zvláštností těchto dvou institutů je, že je možné uplatňovat oba současně. Samozřejmě i zde je zákonná či spíše judikaturní výjimka a to ta, že se zde přihlíží k přiměřenosti smluvní pokuty. Dalším rozdílem, kterým jsem se ve své práci zabývala byl předmět smluvní pokuty a úroků z prodlení. Smluvní pokuta je zajišťovací institut, který zajišťuje splnění závazku, tedy nastává v případě porušení povinnosti, oproti tomu úrok z prodlení je důsledkem prodlení dlužníka. Obsahem této práce rovněž bylo porovnání smluvní pokuty a úroků z prodlení s ostatními instituty, obzvláště porovnání s náhradou škody, kterou rozdílně upravuje občanský a obchodní zákoník. V praxi dochází často k případům, že jsou tyto dva instituty zaměňovány, proto by bylo do budoucna dobré upravit mezery a nejasnosti v zákonech, které tuto oblast upravují.

Seznam použité literatury:

Monografie:

Bejček, J.; Eliáš, K.; Raban, P. et al. Kurs obchodního práva: Obchodní závazky. 1/1994

Patěk, D. Smluvní pokuta v obchodních vztazích. C.H.BECK. 2006

Obchodní zákoník s podrobným komentářem pro právní a podnikatelskou praxi. Uspořádali Jan Dědič a kol. Trizonia. svazek 8. 1992

Články:

Čech, P. K přiměřenosti smluvní pokuty. Právní rádce. 5/2008

Bejček, J. Právní úprava a interpretační problémy smluvních pokut a úroků z prodlení. Časopis pro právní vědu a praxi. 1/1995

Hulva, T. Nová úprava úroku z prodlení a potírání prodlení v obchodních transakcích. Bulletin advokacie. 1/2006

Kovařík, Z. Smluvní pokuta. Právní rozhledy. 1999. č. 9

Chalupa, L. Právní povaha příslušenství pohledávky. Bulletin advokacie. 9/2006

Hušek, J. Smluvní (konvenční) pokuta v obchodních vztazích. Obchodní právo. 6/1994

Bejček, J. Skrytá úskalí smluvní pokuty. Ekonom. 30/1993

Vlasák, M. Neplatnost smluvní pokuty v obchodněprávních vztazích. Právní fórum. 2/2010

Internet:

<http://law.jrank.org/pages/8310/Liquidated-Damages.html>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR jsou čerpány z webových stránek www.nsoud.cz
nálezy Ústavního soudu z www.judikatura.cz. Ostatní rozhodnutí soudů jsem čerpala
z právního systému ASPI.

Summary:

Contractual penalty and default interest under the Czech Commercial code

The purpose of my thesis is to analyze contractual penalty and default interest pursuant to the Commercial Code of Czech Republic.

The paper gives a detailed description of the current legislation as well as a draft of the present Commercial Code of Czech Republic on the concerned subject matter. Moreover, it outlines the foreign legislation and a historical evolution of contractual penalty and default interest. The thesis presents in a concise form the relevant Czech case law, in particular the decisions issued by the Supreme Court.

The thesis is composed of eight main chapters, each of them dealing with different aspects of contractual penalty and default interest.

Chapter One is introductory and defines basic terminology, which is used in the thesis. Furthermore, it analyzes the purpose of contractual penalty and default interest, legislation in force, the historical evolution of legislation and the foreign legislation involved.

Chapter Two examines an agreement on contractual penalty and default interest, its alternation and a simultaneous agreement on contractual penalty and default interest.

Chapter Three focuses on a duty to be secured.

Chapter Four endeavours to survey in detail the subject matter of contractual penalty and default interest.

Chapter Five explores an occurrence of the right and the maturity and the simultaneous right to contractual penalty and default interest.

Chapter Six looks at termination of a right and a claim.

Chapter Seven concentrates on the problem of recovery of a claim.

Chapter Eight aims on a relation of contractual penalty and default interest to damages and particular means of security.

The main aim of the thesis is to describe differences between contractual penalty and default interest, the distinctive features of analyzed remedies and their relation to liquidated damages and the other remedies.

Klíčová slova:

Smluvní pokuta – penalty clause

Úrok z prodlení – default interest

Náhrada škody – damages